

Türkiye Türkçesi Ağızlarında Kibir Kavramı Etrafında Şekillenen Söz Varlığı

DR. ÖĞR. ÜYESİ **ELİF KAYA***

Öz

Türkiye Türkçesi ağızlarındaki söz varlığı, ölçünlü dil dışında kullanılmaya devam eden sözcükleri içerir ve barındırdığı dil malzemesi açısından ayrı bir değer arz eder. Ağızlardaki söz varlığını içeren temel kaynağımız *Derleme Sözlüğü*'dür. Bununla birlikte bu bağlamda hazırlanan kitaplar, tezler ve katkı niteliğinde olan bazı makale düzeyinde çalışmalar da bulunmaktadır.

Bu çalışmada, kibir kavramı etrafında Türkiye Türkçesi ağızlarında şekillenen söz varlığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Kibir, çok yönlü bir kavram olup psikolojik, dinî, ahlaki, sosyolojik açılardan ele alınabilir. Dildeki yansıması ise bu çalışma ile Türkiye Türkçesi ağızları üzerinden ele alınmaya çalışılmıştır. Bunun için *Derleme Sözlüğü* başta olmak üzere “*Derleme Sözlüğü’ne Katkılar*” biçiminde hazırlanmış yirmi bir adet makale taranmıştır. Kibir, tek başına ele alınabilecek bir kavram olmadığı ve birçok kavramla iç içe geçtiği için onunla birlikte *gurur*, *bencillik*, *övünme*, *bilgiçlik taslama*, *çalım/gösteriş yapma*, *hor görme* ve *şımarıklık* kavramlarıyla birlikte ele alınmıştır. Ayrıca karşıt kavram olarak karşımıza çıkan *alçak gönüllülük* ile ilgili söz varlığı da çalışmaya dâhil edilmiştir. Tespit edilen söz varlığı sınıflandırılarak alt başlıklar hâlinde sunulmuştur.

Yapılan taramalarla kibir kavramının ifadesinde kullanılan söz varlığının oldukça geniş ve zengin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bilhassa Türkçenin kavramların ifadesinde sıklıkla kullandığı somutlaştırma gücünü bu kavramla daha üst düzeylere taşıdığı görülmüştür. Kibir kavramının ifadesinde kullanılan söz varlığının sayıca üstün olduğu belirlenmiştir. Bu durumun alçak gönüllülük kavramı için geçerli olmadığı, bu kavramın ifadesinde kullanılan söz varlığının çok daha az sayıda sözcükten ibaret olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: kibir, kendini beğenmişlik, alçakgönüllülük, Türkiye Türkçesi ağızları, *Derleme Sözlüğü*

Vocabulary Shaped Around the Concept of Arrogance in Modern Turkish Dialects

Abstract

The vocabulary in Modern Turkish dialects includes words that continue to be used apart from the standard language and has a special value in terms of the language material it contains. The main source containing the vocabulary in dialects is *Derleme Sözlüğü*. In addition, there are books, theses and some article-sized contribution studies prepared in this context.

In this study, it has been tried to reveal the vocabulary shaped in Modern Turkish dialects around the concept of arrogance. Arrogance is a multifaceted concept and can be handled from

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, elifkaya@comu.edu.tr., ORCID: [0000-0003-2686-2234](https://orcid.org/0000-0003-2686-2234)

Gönderilme Tarihi: 1 Ocak 2025

Kabul Tarihi: 20 Şubat 2025

psychological, religious, moral and sociological perspectives. Its reflection in the language has been tried to be handled through Modern Turkish dialects in this study. For this purpose, twenty-one articles, especially *Derleme Sözlüğü*, were scanned. Since arrogance is not a concept that can be handled alone, it has been handled together with the concepts of pride, egoism, boasting, pedantry, strutting/flaunting, despising/humiliation and conceit. In addition, the vocabulary related to humility is also included in the study. The identified vocabulary is classified and presented under subheadings.

Through the scans, it is concluded that the vocabulary used to express the concept of arrogance is quite broad and rich. In particular, it is seen that Turkish has carried the power of concretization, which it frequently uses in the expression of concepts, to higher levels with this concept. It is determined that the vocabulary used to express the concept of arrogance is superior in number. But the vocabulary used in the expression of the concept of humility consists of a much smaller number of words.

Keywords: arrogance, smugness, humility, Modern Turkish dialects, *Derleme Sözlüğü*

GİRİŞ

Kibir kavramı çok yönlü bir kavramdır. Bu kavramın hem ahlaki, dinî hem de psikolojik açıdan tanımları yapılmış ve üzerinde durulmuştur. *Arapça-Türkçe Sözlük*'e bakıldığında ilk anlamının "Ululuk, yücelik, azamet, büyüklük" olduğu, buna bağlı olarak ikinci anlamında "Kibir, kendini beğenmişlik, büyülenme" karşılıklarının bulunduğu görülür (Kanar, 2012, s. 1390). Benzer anlamda kullanılan tekebbür, kibir duygusunun eyleme dönüşmesi olarak yorumlanır. Tekebbürün en ileri derecesinin Allah'a büyülenmek ve ona kulluk etmeyi kendine yedirememek olduğu belirtilir (Çağrı, 2022, s. 561). Nitekim *Arapça-Türkçe Sözlük*'te üçüncü anlamı olarak "Şirk, küfür, büyük günah" ifadesi geçmektedir (Kanar, 2012, s. 1390). "Ucb (kendini beğenme), ihtiyâl ve huyelâ (büyülenme), fahr, tefâhur (övünme), tahkir (başkasını aşağılama), tecebbür (zorbalık), tuğyan (taşkınlık) gibi kibre yakın anlamlarda kullanılan başka kavramlar da bulunmakla birlikte bunlardan yalnız ucb kelimesi kibir gibi literatüre ahlâk terimi olarak girmiştir. Kaynaklarda genellikle ucbün kibirden farklı olduğu belirtilir. Buna göre kişinin kendini büyük, başkalarını küçük görmesine kibir, başkasını küçük görmeden kendini ve yaptıklarını beğenerek böbürlenmesine de ucb denilir." (Çağrı, 2022, s. 561). Bu kavram, ahlak kitaplarında modern psikolojideki narsizme yakın bir şekilde psikolojik ve pedagojik açıdan da ele alınmış, Ebû Bekir er-Râzî'nin ucbün kişinin kendini sevmesinden ileri geldiğini ve bu nedenle insanın kendinde bulunan iyi özellikleri abartıp yüceltirken, kötü olanları ise çok önemsemediğini belirttiği ifade edilir (Çağrı, 2012, s. 37).

Kur'an'da birçok ayette insanların ya da kavimlerin üstünlük olarak gördükleri şeyler dolayısıyla böbürlendikleri ve bu yüzden yerildikleri ifade edilmektedir. Hatta bu davranışları nedeniyle bazı felaketlere sürüklendikleri kaydedilmektedir. İnananların kibir ve kendini beğenme gibi eğilimlerden arınarak Allah'a teslim olmaları salık verilmektedir (Çağrı, 2012, s. 36).

Kibir, özellikle şeytanın insanlara karşı kendini üstün görüp onlara secde etmeyi reddederek aslında Allah'a da karşı gelmesine ve dolayısıyla şirk noktasına ulaşmasına sebep görüldüğü için İslamiyet'te hoş karşılanmaz. Şeytan, kutsal emre rağmen insan ile kendi yaratılış maddesi

arasındaki farka bakarak geçersiz bir kıyas yapıp kendisini Hz. Âdem'den üstün görmüş, ona secde etmemiş, onunla birlikte Allah'a da büyülenmiştir (Özkan, 2022, s. 814). "Kibirli insan büyüklük taslayarak kovulmuş şeytan ile aynı duruma düşecek ve böylece hem Hak katından kovulacak hem de insanlar içinde sevilmeyecektir." (Kiriş Yılmaz, 2021, s. 34). Dolayısıyla "kibir, itaatsizlik ve nankörlüğe neden olan ilk ve büyük bir günah" olarak görülmektedir (Özkan, 2022, s. 824).

Kibir ve ilgili kavramların hadislerde genellikle gerçeği inkâr etmek, hakkı kabul etmemek, insanları küçük ve hor görmek manalarıyla yer aldığı görülmektedir. İlgili hadislerde kibir, insanları zalimlerin arasına sokan, cehennemliklere özgü huylardan birisi ve kıyamet gününde peygamberimizden uzaklaştırıcı, Allah'ın merhametinden yoksun bırakıcı bir özellik olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca "Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse cennete girmeyecektir." hadisi kibrin kötülük derecesini göstermesi açısından çarpıcıdır (Çağrı, 2022, s. 561-562).

Hristiyanlıktaki yedi ölümcül günah içinde kibrin ilk sırada yer aldığı, bütün günahların kaynağı olarak düşünüldüğü görülmektedir. Hatta yedi ölümcül günahı teşkil eden diğer unsurlara da kaynaklık ettiği düşüncesi hâkimdir (Güngör, 2014, s. 40). Kibrin özünü bencilliğin teşkil ettiği, insanın yalnız kendini düşünüp Tanrı'nın ve insanların isteklerini unutmamasının onu kibre götürdüğü ifade edilmektedir (Güngör, 2014, s. 40). Hristiyanlığa göre; kibirli kişiler, bencil, gururlu ve kendini son derece ön planda tutan kişilerdir ve bu insanlar başkalarını küçümseyip yok sayarlar. Ayrıca Hristiyanlık kibir ve gururu gerçeklik yerine geçen duygular olarak görür, inananların gururları için Tanrı'dan af dileyip yardım istemeleri gerektiği, Kitab-ı Mukaddes'te gururun ardından yıkım, kibirli bir ruhun ardından düşüşün geleceği belirtilir. Bu ikisinin iyiliği ortadan kaldırdığı dile getirilirken inananların alçakgönüllü olmaları yönünde uyarıldığı da görülmektedir. Yedi ölümcül günahtan biri kabul edilen kibir, Tanrı'ya karşı bir saygısızlık olarak değerlendirilmiştir (Sümer, 2016, s. 494).

Kibir, Budizm'de zihinsel zayıflığa neden olan 25 nitelik arasında sayılmakta (Çiftci, 2007, s. 41) ve Nirvana'yı kavrayabilmenin gereklilikleri arasında sayılan engellerden temizlenmiş olma koşulunun içindeki engellerden birisi olarak da gösterilmektedir (Çiftci, 2007, s. 107). Tokyürek de "küvenç ters körüm kögüzlüğ" terimiyle yanlış ve kibirli düşünceye sahip kişilerin karşılandığını ve bu düşünce yüzünden canlıların Buddha'nın öğretilerinden uzaklaştığını ifade etmiştir (2013, s. 263). Yine Budizm'de kibir; bencillik, nefret, şehvet ve hırsın kötü varlıkların bir yönlendirmesi olduğu kabul edildiğinden kişi, kurtuluşa erişmek için kötü güçlerle mücadele edip bu düşünceleri yaşamından uzaklaştırmalıdır (Arslan, 2019, s. 3366).

Psikolojik açıdan bakıldığında kibir, bireylerde abartılmış ve hak edilmemiş bir üstünlük tutumu, kendini sorgulamada eksiklik, başkalarını hor görme biçiminde kendini gösterir. Kendi bilgi ve becerilerini abartma ve kendini üstün görme tutumunun bu tarz kişilerin hem kendisi hem de başkalarıyla gerçek iletişimi kaybetmesine neden olduğu görülmektedir (Aka, 2024, s. 111). Kibirli bireylerin iki önemli yönü kendine aşırı güvenmek ve kendini aşırı üstün görmek olarak ortaya çıkar. Bu duruma daha sonra aşağı olduğunu varsaydığı kişileri hor görme de eklenmektedir (Aka, 2024, s. 113).

Psikanalitik kurama göre kibir, patolojik narsisizmin belirgin bir özelliğidir (Aka, 2024, s. 114). Bazı batılı psikologlara göre insanın zayıf ve aciz yaratılması dolayısıyla doğuştan var olduğu kabul

edilen aşağılık kompleksi, üstün olma çabasıyla narsizme evrilmiştir (Özkan, 2022, s. 822). Kibrin temelde, aşağılık hissetme ve kıskançlık duygularına karşı bir savunma mekanizması olduğu da ifade edilir (Aka, 2024, s. 124). Kibirli bireyin doğru olana sahip olduğuyla ilgili kesinlik inancı, beraberinde aşırı derecede gururu da getirmektedir (Aka, 2024, s. 125). Narsisizmin önemli unsurları arasında kibirlilik, kendini beğenmişlik, azamet ve gösterişçilik bulunmaktadır (Kocagöz Uzun, 2019, s. 14).

Tüm iyilikleri yok eden olumsuz bir duygu olan kibir, bireyi dünyada ve ahirette mutsuz ve yalnız olmaya iter (Özkan, 2022, s. 814). Allah'ın kendini beğenen ve övünüp böbürlenene kimseleri sevmediği Kur'an'da da bildirilmektedir (Çağrı, 2007, s. 103). Günümüzde birçok araştırma, kibirli insanların toplum içerisinde pek sevilmedikleri, asosyal algılandıkları ve üretken olarak değerlendirilmediklerini göstermektedir (Aka, 2024, s. 110).

Düşünce tarihine bakıldığında Doğu ve Batı'da ilk çağdan beri üstünlük taslama, kendini beğenme, kibir, düşmanlık çıkarma, iftira ve gıybet etme gibi eylemlerin yerine sabır, tevazu, iyimserlik ve hoşgörünün öğütlediği görülür (Kiriş Yılmaz, 2021, s. 27). Keza dinlerde de kibir, yerilen bir değer iken alçak gönüllülük yüceltilen bir değer olagelmıştır. Kibirleşme, övünme ve böbürlenmeyi kınayan birçok ayette tevazu ahlaki bir ödev olarak sunulmaktadır. Tevazu kavramı hadislerde de aynı doğrultuda yer almaktadır. Ancak Hz. Muhammed tevazu gösterirken kişinin kendini küçültecek kadar ileri gitmesini uygun bulmamıştır (Çağrı, 2011, s. 584).

Kültürümüzde önemli yeri olan bazı nasihat içerikli eserlerde de kibir uzak durulması gereken bir tutum/davranış özelliği olmuş, buna karşılık tevazu/alçak gönüllülük önerilip öğütlenmiştir. Açık, yazısında, şair Nâbî'nin *Hayriyye* adlı eserinde oğluna kibirli olmamasını öğütlediğini, büyülenen kişilerin toplumda saygı görmediğini ve sevilmediğini, insanın mayasında olan kibir ve gurur tuzağına düşmemek gerektiğini, zira bu tuzağa düşenlerin ömürleri boyunca iflah olmayacağını, adının şeytanla birlikte anılacağını belirttiğini kaydeder. Böyle kişiler samimiyetsiz olacakları için onlardan uzak durması gerektiğini, eğer onlarla zorunlu olarak bir araya gelirse dahi o koşulda da alçak gönüllülüğüyle iş görmesini salık verdiğini ifade eder (2020, s. 163).

Yunus Emre ise *Risâletü'n-Nushiyye* adlı eserinde yer alan *Kibir Destanı* bölümünden alınan aşağıdaki beyitlerde kibirten uzak durmayı, alçak gönüllülüğe yönelmeyi öğütlemiştir:

Şaşa uğratma kibriñ endişesin / Uyarsañ kibre ırağa düşesin (Boz, 2017, s. 72)

Sakıñıl olmağıl kibrile yoldaş / Kibir kıdayısa anuñla savaş (Boz, 2017, s. 76)

Ger alçağ varasın meydān senüñdür / Cevāhir sende biter kān senüñdür (Boz, 2017, s. 98)

Aşaklık üzredürür yirile gök / Ögersen cümle alçaqlığı ög (Boz, 2017, s. 100)

Ayrıca Yunus'un şiirlerinde kibir; kin, kendini beğenmişlik, çok konuşmak gibi özellikler 'gönül pası' olarak değerlendirilmişlerdir (Akbalık, 2013, s. 25).

Kültürümüzde çok ayrı bir yere sahip olan *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde geçen "Tekebbürlik eyleyen Tanrı sevmez / Gönlin yüce tutan erde devlet olmaz" (Özçelik, 2005, s. 328) cümleleri toplumumuzun bu tarz kişilere bakışını ortaya sermektedir.

Önemli bir siyasetname olan *Kutadgu Bilig*'de kibirleşmek için *könül kötür-* ve *küwezlen-* eylemlerinin kibirli/kendini beğenmiş anlamında *könli uluğ* tabirinin kullanıldığı görülmektedir:

Küwezlenme artuğ kötürme könül / İnanç kılgu ermez bu dünya töñül (Önler, 1999, s. 151)

Küwez kör kereksiz ne köñli uluğ / Küwezlik azıtur könilig yoluğ (Önler, 1999, s. 160)

Alçak gönüllü olmak anlamında *könjöl alçak tut-* ve *könjöl kuğkı tut-* deyimleri; alçak gönüllü anlamında *könjli kuğkı* tabiri kullanılmıştır. Alçak gönüllü olmak öğütlenmekte, insanlara kendini sevdirmenin yolunun bu olduğu ifade edilmektedir:

Tili birle yumşak süçig tutğu söz / Könjöl tutsa alçak yaruğ tutsa yüz (Önler, 1999, s. 148)

Könjöl birle devlet yaraşsa kelip / Könjöl kuğkı tutğu kiçiglik kılıp (Önler, 1999, s. 152)

Kerek köñli kuğkı ma yumşak tili / Bu ol kör kişile sewitür yolu (Önler, 1999, s. 158)

Orta Türkçe dönemi eserleri arasında yer alan *Atebetü'l-Hakayık*'ın "Tevâzû ve Kibir Hakkında" başlıklı X. bölümünden temsilen alınan aşağıdaki iki dörtlükte kibrin bütün dillerde yerildiği, huyların en güzelinin alçak gönüllülük olduğu, büyüklük taslayanı Tanrı'nın da kulun da sevmediği, tevazu sahibinin Tanrı tarafından yüceltildiği, kibirli olanın ise alçaltıldığı ifade edilmiştir:

Tekebbür kamuğ tilde yirlür kılık / Kılıklarda edgü kılık koğkılık

Ol er kim uluğsındı men men tidi / Anı ne halayık sewer ne halık (Arat, 2006, s. 62)

Tevazu ' kılıglını kötrür idi / Tekebbür tutar erni kemşür koğı

Uluğsınma zinhar uluğ bir bayat / Uluğluk mening siz alınmang tidi (Arat, 2006, s. 63)

Ayrıca kibre karşı alçak gönüllüğün değerini vurgulayan "Alçak uçan yüce konar, yüce uçan alçak konar." diye bir de atasözümüz mevcuttur (Aksoy, 1988: s. 135).

Kibir kavramı ile ilgili yapılan bu genel değerlendirme sonrasında kavram alanı ya da anlam alanı olarak adlandırılan terime de değinmek yerinde olacaktır. Hengirmen, kavram alanı terimini, "Birbirine yakın, birbirini çeşitli açılardan bütünleyen, aralarında ortak bir bağ bulunan kavramların oluşturduğu bütünlüktür. Örneğin sevmek, hoşlanmak, beğenmek, hayran olmak, takdir etmek, imrenmek, âşık olmak gibi fiillerin ait oldukları kavramlar için böyle bir kavram alanından söz edilebilir." biçiminde açıklamaktadır (1999, s. 246). Anlam alanı kuramı için "Sözvarlığındaki birimlerin sözlüklerdeki madde başları gibi birbirinden bağımsız olmadığı, tam tersine bunların içerik açısından birbiriyle çeşitli ilişkiler içinde bulunduğu ve birbirini sınırlandırdığını benimseyen kuram." açıklamalarına da yer verilirken kimi sözcüklerin birden fazla alana girebileceği de vurgulanmıştır (İmer vd. 2019, s. 26). Bu tanımlardan hareketle Türkiye Türkçesi ağızlarındaki kibir kavram alanına geçmeden önce, ölçünlü dilde kibir kavramı etrafında şekillenen kullanımları gözden geçirmek gerekir. Dilimizde kavram ifadesi olarak *kibir*, *gurur*, *kurum*, *tekebbür*; sıfat olarak *kibirli*, *gururlu*, *burnu büyük*, *kurumlu*, *kendini beğenmiş*, *mütekebbir*, *mağrur* vb. sözcüklerin kullanıldığı görülmektedir. Eylem olarak ise *kibirlenmek*, *böbürlenmek*, *burnu büyümek*, *büyükleme*, *büyüklük satmak*, *büyüklük taslamak*, *çalım satmak*, *gurura kapılmak*, *kendini beğenmek*, *kurum satmak*, *kurumlanmak*, *kendini bir şey sanmak*, *kendini dev aynasında görmek*, *kendini dünyanın merkezi sanmak*, *kendini matah sanmak*, *kasılmak* vb. kullanımlarla kibir kavramı dilde ifadesini bulmaktadır. Bu kavramın ifadesinde kullanılan bazı sözcükler yabancı kökenli olsa da kullanımların birçoğu Türkçenin ifade imkânları ve kavramları somutlaştırma gücüyle şekillenmiştir.

Bu çalışmada, Türkiye Türkçesi ağızlarında *kibir* kavramının ifadesinde kullanılan söz varlığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda 2009 baskı tarihli, sekiz ciltlik *Derleme Sözlüğü* temel alınmış ve bununla birlikte yirmi bir adet "Derleme Sözlüğü'ne Katkılar" biçiminde hazırlanmış

makale taranmıştır. Buradan elde edilen veriler sınıflandırılarak bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. *Derleme Sözlüğü*'nden alınan sözcüklerde eser kısaltması kullanılmadan parantez içinde sadece sayfa numarası belirtilmiştir. Taranan makalelerden alınan sözcükler için gerekli kısaltmalar kullanılmıştır. İlgili kavramlar belirlenirken Recai Cin'in *Kavramlar Dizini* adlı çalışmasından da yararlanılmıştır.

Kibir kavramı, *Güncel Türkçe Sözlük*'te¹ "1. Kendini başkalarından üstün tutma; benlik, böbü, gurur. 2. Büyüklenme." biçiminde tanımlanmaktadır. Bu kavramı ifade etmek için kullanılan *böbürlenmek* sözcüğü ise "Övünerek kabarmak, üstünlük taslamak" diye tanımlanırken *büyüklenmek* sözcüğünün anlamı "Kendini büyük göstermek, büyüklük taslamak; kasılmak, kibirlenmek" olarak verilmiştir. Bu tanımlardan hareketle *kabarmak*, *kasılmak*, *gurur* sözcükleri de konuyla ilgili sözcükler olarak karşımıza çıkmaktadır. *Kabarmak* sözcüğünün 11. anlamı "Böbürlenmek, gururlanmak" olarak geçerken *kasılmak* sözcüğünün 3. anlamı "Büyüklenmek" biçiminde karşılanmıştır.

Gurur ve *gururlanmak* sözcüklerinin biri olumlu biri olumsuz olmak üzere iki farklı yönü/anlamı olduğu görülmektedir. *Güncel Türkçe Sözlük*'te *gurur* sözcüğü "1. Kendini beğenme; azamet. 2. Kendini güvenmekten gelen iftihar. 3. kurum (III). 4. Kibir." anlamlarıyla yer alırken *gururlanmak* ise "Kendini beğenmek" anlamıyla karşımıza çıkar. Özellikle kibirli anlamında kullanılan ve *gurur* sözcüğüyle aynı kökten gelen *mağrur* sözcüğü olumsuz anlamı pekiştirici niteliktedir. *Derleme Sözlüğü*'nde sözcükler -bazı nadiren verilen örnek cümleler dışında- bir bağlamda yer almadığı için bu iki anlamı ayırmak çok mümkün olmadığından *gurur* sözcüğü ve buna bağlı kullanılan ad ve eylemler bu bağlamda çalışmaya dâhil edilmiştir.

Bunlarla birlikte *kurulmak*, *kurum* sözcüklerine de bakmak gerekir. *Kurulmak* sözcüğünün 3. anlamı "Övünür biçimde davranışlarda bulunmak; kasılmak" iken, *kurum* (III) sözcüğü ise "Kendini büyük ve önemli gösterme davranışı; azamet, gurur" olarak geçmektedir.

Kendini beğenmek ifadesi ise "Başkalarını küçümseyerek kendini üstün görmek" anlamında kullanılmaktadır. Buradan hareketle kibrin bulunduğu yerde başkalarını küçük görmenin de devreye girdiği söylenebilir. Bu yüzden çalışmada, kibir kavram alanı içerisinde hor görmek anlamını taşıyan sözcük ve ifadeler de yer verilmiştir.

Kibir ve kendini beğenme bağlamında ele alınabilecek bir başka tutum da hiç şüphesiz *övünmektir*. "1. Bir niteliği sebebiyle kendini yücelmiş sayarak bundan abartmalı bir biçimde söz etmek; kıvançlanmak, iftihar etmek. 2. Kendi kendini övmek." anlamlarına gelen *övünme*, İslam ahlak literatüründe genellikle kibir, ucb, tevazu benzeri konular içinde ele alınmıştır (Çağrı, 2007, s. 104).

Onur sözcüğü müspet anlamıyla baskın bir kullanıma sahiptir. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*'te ikinci anlam olarak, *halk ağzı* kaydıyla "Kibir, gurur" anlamıyla da yer aldığı görülmektedir (2011, s. 2424). Nitekim *Derleme Sözlüğü*'nde "Kibir, çalım" anlamındadır (2009, s. 3286). Bütün bunlara karşılık anlamı tek sözcük olarak *onur* veya *onurlu* biçiminde verilen sözcükler bu baskın pozitif anlam yükü nedeniyle çalışmaya dâhil edilmemiştir.

¹ Sözcüklerin anlamı verilirken *Güncel Türkçe Sözlük* ile *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nden yararlanılmıştır. Çalışma boyunca anlam verilen yerlerde bu sözlükler dipnot olarak sürekli gösterilmeyecektir.

Kibrin bencillikle ilişkisine bakıldığında ise bencillik kibir ve narsisizmin doğasında bulunur ancak her bencil kişi kibirli veya narsist olmak zorunda değildir, şeklinde bir çıkarım yapılabilir. Yapılan bir araştırma sonucunda “bencillik ve narsizm arasında orta düzeyde, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki” olduğu gösterilmiştir (Yılmaz, 2020, s. 48). Bencillik, narsisizmin özellikle üstünlük boyutunun temel bileşeni olarak değerlendirilmiştir (Özkan, 2023, s. 44).

Kibir sahibi olanlar, bildikleriyle başkalarına bilgiçlik taslar ve bu sayede toplumda ayrıca imtiyazlı olmayı umarlar (Bayram, Yerkazan, 2024, s. 317). Bilmediğini gizlemek için her şeyi biliyormuş gibi bir tutum içine girip konuşmalarda kimseye fırsat tanımazlar (Bayram, Yerkazan, 2024, s. 319).

Bazen de insan, içinde bulunduğu bolluk ve iyi şartlar nedeniyle ölçsüz bir sevince kapılıp kendini fazla beğenmeye, büyüklenmeye, gaflete düşüp nimetleri Allah’tan değil yalnızca kendinden bilmeye başlar. Bu, şımarıklık olarak değerlendirilir (Kasapoğlu, 2009, s. 200). Şımarıklığın bencillik, kibir, ahlaki başıboşluk gibi olumsuz niteliklerle ortaya çıktığı ifade edilir (Kasapoğlu, 2009, s. 206).

Kibir ve kendini beğenmişlik çerçevesinde Türkiye Türkçesi ağızlarındaki söz varlığı ve kullanımların ele alındığı bu çalışmada, yukarıdaki açıklamalardan yola çıkarak kibir kavramıyla ilintili sayılabilecek bazı kavram ve sözcüklere de yer verilmiştir. Kibir/büyüklenme kavramını bunlardan sıyırmak çok da kolay ve mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada kibir kavramı ve ona bağlı olarak gurur, bencillik, çalım/caka/gösteriş, bilgiçlik taslama/ukalalık, hor görme/küçük görme ve şımarıklık kavramları etrafında oluşan söz varlığı tespit ve tasnif edilmeye çalışılmıştır.

Hor görme ile bağlantılı olarak aşağılama davranışından da söz edilebilir. Çünkü kibirli insan, kendini büyük görüp yükseğe çektikçe zihninde diğer herkesi küçük ve değersiz görür, aşağılar ve onlarla alay etmeyi kendine hak görür. Aşağılama ile birlikte onunla ilintili oldukları ve bu anlamda bir bütünün parçalarını oluşturdukları düşüncesiyle taranan küçük düşürme/utandırma/rezil etme, alay etme, sövme/küfür, azarlama/paylama/tersleme/çıkışma ve başa kakma anlamındaki söz varlığına bu çalışmanın sınırlarını aşacağından yer verilememiştir.

Kibrin karışık anlamlısı olarak alçak gönüllülük/tevazu kavramının durumuna bakmanın da yerinde olacağı kanaatiyle bu kavram da incelemeye dâhil edilmiştir.

Tarama sonrasında ulaşılan söz varlığı eylemler, adlar, sıfatlar, kavram adı olarak kullanılan sözcükler, zarflar, anlamca kaynaşmış/deyimleşmiş olanlar, tabirler vb. biçiminde tasnif edilmeye çalışılmıştır. Bu başlıklar altındaki sözcükler, tek sözcükten oluşanlar, ad+eylem kuruluşunda olanlar, ad tamlaması kuruluşunda olanlar, kısaltma grubu kuruluşunda olanlar vb. şekilde kategoriler hâlinde ele alınmışlardır.

A. KİBİR KAVRAM ALANI

Sözlükte, madde açıklamasında kibirle ilgili tanımlama içeren sözcükler, kibir başlığı altında değerlendirilmiştir. Kibir başlığı altında yer verilen bu sözcükler, açıklamalarında gururlanmak, övünmek vb. sözcükler yer alsa ve buna dair başka bir başlık açılmış olsa dahi çalışmanın hacmini genişletmemek adına ilgili diğer başlıklarda tekrar değerlendirilmeye alınmamışlardır.

Sınıflandırma yapılırken yazımı bitişik verilen bütün sözcükler, tek sözcükten oluşanlar kategorisine alınmıştır.

1. Eylemler

1.1. Tek Kelimeden Oluşanlar

ağdalanmak: Böbürlenmek, kendini naza çekmek, ağır satmak. (87)

ağsınmak: 1. Kibirilenmek. (112)

aldurmak: Kendini beğenmek, kibirilenmek. (210)

anurlanmak: Büyüklenmek, onurlanmak. (270)

artdırmak: 1. Böbürlenmek, kurulmak. (334)

bebirlenmek (II) [bebürlenmek (II)]: Böbürlenmek, gururlanmak. (591)

benlenmek (III): bk. *benbenlik taslamak*. (629)

benliklenmek: bk. *benbenlik taslamak*. (629)

besdeklenmek: Kendini ağıra satmak, onurlanmak. (4456)

böyüksünmek: Kendini veya bir başkasını büyük, üstün görmek. (774)

böyüksünmek: Kendini büyük görmek, büyük saymak. (833)

caylanmak [cayetmek, caysatmak]: Kibir, gösteriş, caka, nispet yapmak, öğünmek. (870)

cibelmek: 2. Kendini beğenmek. (954)

coşarmak (I): Kurulmak, gururla kabarmak. (1003)

cuslanmak: Nazlanmak, kendini ağır satmak. (1020)

çeşdelmek: Kendini beğenmek, gururlanmak. (1148)

çövertmek: Kibirilenmek. (1298)

dandınlanmak: Gururlanmak, kibirilenmek. (1357)

dartılmak (I) [dartılmağ, dartınmak (I) -1]: Kendini ağır satmak, büyüklenmek, böbürlenmek. (1373)

dartınmak (I): 2. Kendini naza çekmek. (1373)

dayılanmak [daylanmak -1]: 1. Büyüklenmek, böbürlenmek. (1388)

doşarmak (II): Çalım yapmak, büyüklük taslamak. (1567)

ekelenmek (I): 2. Kibirilenmek, gururlanmak. (1693)

eşbehlenmek: Övünmek, böbürlenmek. (1788)

gasalmak [galaklanmak, gasgaslanmak, gasılmak (III)]: Kendini beğenmek. (1931)

gaykılmak (II): Kendini beğenmek, böbürlenmek. (1947)

gegelenmek: Böbürlenmek, kabarmak. (1970)

gerciklenmek: Kendini herkesten üstün tutmak, kibirilenmek. (1995)

geritmek: Kurumlanmak. (2003)

ğılavlanmak: Havaya girmek, kendini bir şey sanmak, üstünlük taslamak, övünmek. (AKA/2, 306)

gırışmak (I) [gırıtmak (I)]: 1. Kibirilenmek, büyüklenmek, kendini beğenmek. (2058)

godoşlanmak [godazlanmak, gosalmak, gosgalanmak]: Gururlanmak, böbürlenmek. (2092)

gofalmak [gafalanmak, gokalmak]: Gururlanmak, kendini beğenmek, öğünmek. (2093)

gohalmak: Kendi kendini övmek, kendini büyük göstermek, böbürlenmek. (AKA/2, 306)

gozurdanmak (I) [gozurmak]: Fazla öğünüp kurumlanmak. (2113)

gönüllenenmek: 2. Kibirilenmek, nazlanmak. (2156)

gubarmak [gubarmağ, gubarmah, guburlanmak]: Gururlanmak, böbürlenmek. (2185)

gubarmak: Gururlanmak, kibirilenmek. (4513)

gurulmağ: Kibirilenmek, böbürlenmek. (2201)

gübürdemek (II): Kibirilenmek. (2206)

hodibiklemek: Kibirilenmek. (2392)

hodullanmak [hormullanmak]: Kimseyi beğenmemek, büyüklenmek. (2394)

horazlanmak: Büyüklenmek, gururlanmak. (2410)

hozalmak: Kendini herkesten üstün görmek, kibirilenmek. (2424)

kadalamak (I): Kendini beğenmek, gururlanmak. (2589)

kamıtmak: 3. Gururlanmak, kendini beğenmek, kırtmak. (2616)

karkuzlanmak: Hindi gibi kabarmak². (2665)
kasalmak [kasarlanmak (I) -1, kazalmak -2]: Gururlanmak, büyüklenmek, övünmek. (2674)
kavlanmak: Kendini beğenmek, gururlanmak. (2691)
kaykılmak: 5. Kasılmak. (4542)
kaytarmak (III): Kibirilenmek, kendini beğenmek. (2709)
kelermek (I): Gururlanmak, kibirilenmek, kabadayılık yapmak. (2730)
kerelmek: Kurumlanmak, kasılmak. (4548)
kerevezlenmek: Üstünlüğünü göstermek, kendini beğendirmek. (4548)
kerezlenmek: Kendini beğenmek, horozlanmak. (2755)
kertelmek: Kurumlanarak oturmak. (4549)
kertmek (II): 2. Kendini beğenmek, övünmek. (2760)
kırısmak: Kibirilenmek. (2827)
kırıtmak (I) [kırısmak (I) -1]: 1. Başını dikerek gösteriş yapmak, kasılmak. (2828)
kıydırmak: Naz etmek, kendini pahalıya satmak. (4560)
kizmek (II): 2. Kibirilenmek. (2889)
kodazlanmak: bk. *kodazlanıp durmak*. (2899)
koddazlanmak: bk. *kodazlanıp durmak*. (2899)
koduşlanmak: Böbürlenmek, kendini beğenmek. (4564)
kokalmak: Böbürlenmek. (2905)
konalmak: Övünmek, böbürlenmek, kurulmak. (2917)
koskoslanmak: Böbürlenmek, kibirilenmek. (2931)
kottaşlanmak: bk. *kodazlanıp durmak*. (2899)
kozurdamak: Kendini beğenmek, gururlanmak. (2947)
köşgerlenmek: Kendini beğenmek, gururlanmak. (2981)
kubarmak [kufalmak, kukarlanmak (I)]: 1. Gururlanmak, böbürlenmek. (2988)
kurutmak: Kendini beğenmek, büyüklenmek. (4575)
mahrurlanmak: Kendini başkalarından üstün tutmak, beğenmek. (3107)

mavrulanmak: Kendini büyük görmek, kibirilenmek. (3139)
ofutmak (I): 2. Başı havada gezmek, çevreye aldırmadan davranmak. (3268)
olçumlanmak: 1. Kibirilenmek, gururlanmak. (3279)
onurlanmak: Kibirilenmek. (3286)
öçbelenmek: Kendini beğenmek, şıarmak. (3311)
öndüllenmek: 1. Böbürlenmek. (3339)
pıyalanmak: Büyüklük taslamak, kurulmak. (3452)
selmek (II): 2. Kendini beğenmek. (3579)
şegirilenmek: Naza çekmek. (3758)
şekillenmek: Naza çekmek. (3759)
şışmek (I): 1. Onurlanmak, kibirilenmek. (3789-3790)
şitlenmek: Büyüklenmek, böbürlenmek. (3790)
taylanmak (II): Büyüklenmek, kibirilenmek. (3855)
telimsinmek (II): Kibirilenmek. (3873)
toşarmak: 1. Kibirilenmek, böbürlenmek. (3975)
toykurtmak: Kendini beğenmek. (3977)
ünlenmek (III): Onurlanmak, kibirilenmek. (4068)
yekelenmek: Kibirilenmek. (4230)
zotturdamak: Giyinip, süslenip kurumlanmak. (4843)
1.2. Ad+Eylem Kuruluşunda Olanlar
avurt etmek: 3. Böbürlenmek, gururlanmak. (396)
har olmağ: Kurumlu olmak. (2293)
koskos etmek: Kıvanç duymak, kurulmak. (2931)
şüngül kullanmak: Böbürlenmek, herkesten başka davranmak. (3797)
1.3. Eylem+Eylem Kuruluşunda Olanlar
kodazlanıp durmak [kodazlanmak, koddazlanmak, kottaşlanmak]: Kendini beğenmek. (2899)
1.4. Anlamca Kaynaşmış/Deyimleşmiş Olanlar
ağalık taslamak: Böbürlenmek. (81, 4408)

² "hindi gibi kabarmak: Gururlanmak, kurumlanmak, büyüklük taslamak." (Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, TDK)

atıb eğirmék: 2. Öğünmek, böbürlenmek. (4430)

āzı gulāna vāmak: 2. Böbürlenmek, kasılmak. (4439)

benbenlik taslamak [benlenmek (III), benliklenmek]: Kendini beğenmek, gururlanmak. (626)

bunnu böyümek: Burnu büyümek. (794)

burun indirmemek: Yüz vermemek. (AKA/3, 11)

cay satmak: bk. *caylanmak*. (870)

ğurum ğurum ğurulmak: Mağrur davranışlar sergilemek, çok böbürlenmek. (ZA, 303)

ķafasını ķaf dağına tutmak: Kibirilenmek, kendini beğenmek. (AKA/2, 298)

kanat biçmek: Gösteriş yapmak, kibirilenmek. (2619)

yaf yaf etmek (II): Böbürlenmek. (4117)

yüğsekte uçmak: Kendisinin ya da malının değerini yüksek göstermeye çalışmak. (4329)

yükünü yüceye yıđmak: Kendini naza çekmek. (ZA, 304)

2. Adlar/Sıfatlar

2.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

ağdırık (IV): Şımarık, ne oldum delisi, kibirli. (88)

alduruk: Kendini beğenmiş, kibirli. (210)

alımlı: 2. Gururlu, çalımlı, kurumlu. (218-219)

arāk (II): Kendini beğenmiş, nazlı, şımarık. (294)

arzanlı: Kibirli insan. (338)

ayrıksı: 3. Kendini beğenmiş. (430-431)

barlı (II): Kibirli. (534)

benbenci [bencik -1, bengildek, benlikci, benlikçi, benlikli -2, benlukçi, bennek (I), bennikci]: Kendini beğenmiş, kendini öven, gururlu, kibirli, şımarık. (625)

boylan: Kibirli. (746)

burunlu: 1. Kibirli. (804)

cartazan (I) [caylı (I)]: Kendini beğenmiş. (864)

cıfut: Kendini beğenmiş. (898)

cırtabozan: Onurlu, kibirli. (937)

cırtlak (VII) [cartlak (III), cırteyna -2]: 1. Kendini beğenmiş, şımarık. (939)

cırtlamuk (I): Kendini beğenmiş. (940)

cuslu: 1. Kendini pahalı satan. (1020)

çamak (II): Kendini beğenen. (1063)

çomak (V): 1. Kendini beğenen (kimse). (1265)
dansak [dansık -2]: 2. Gururlu, kibirli, alaycı, münasebetsiz (kimse). (1363)

değsiz [densüz]: Densiz, kibirli, iyilik bilmez. (1404)

didon: 1. Züppe, kendini beğenmiş. (1482)

dinbaç: Kendini beğenmiş. (1500)

dinelek, diñelek: 1. Ukala, kendini beğenmiş (kimse). (1501)

dinkoz (II): 1. Mağrur (kimse). (1508)

dobran: Yüzü gülmeyen, kibirli. (1533)

domdan: Kendini beğenmiş. (4489)

doruk (III): 1. Kibirli. (1565)

dozdoz (I) [dozurdak (I)]: 1. Kibirli, gururlu (kimse). (1569)

ekibir [ekemen]: Kibirli, gururlu. (1692)

eşbek: Kibirli, burnu büyük. (1788)

fanni: Kendini beğenen kadın. (1834)

faslam: Kibirli. (1839)

faşulca: Her işi üstünkörü yapan fakat iyi yapmış gibi kendini beğenen (kimse). (1839)

figilli: Kendini beğenmiş, hoppa, kırtkan. (4506)

fitoz (III): Böbürlü, çalımlı. (1874)

forumcu: Kendini bir şey sanan, kendi kendine poz veren, kurumlu, gururlu (kimse). (1876)

gakgo: Kibirli. (GA, 180)

galaklı: 2. Gururlu, kibirli. (1898)

gamo (III): Kibirli. (1908)

gercik (I): 6. Kurumlu. (1994-1995)

gırıdak [gırışak, gırna (II) -1]: Kendini beğenen, çalımlı (kimse). (2057)

gırna (II): 4. Poz yaparak kurumla yürüyen (kimse). (2060)

godan (II) [godal (II), godaş (I)]: Gururlu, kibirli. (2091)

godoş (II) [gottaş]: 2. Kendini beğenmiş, gururlu, çalımlı. (2092)

gofur (I) [gofadak, gofar -1]: 1. Kendini beğenmiş (kimse). (2093)

goğur (II): Kibirli (insan). (2095)

gosdak (II): Çalımlı, kibirli. (2106)

gosgog [gosga (I), goska (II)]: Gururlu, kibirli, kendini beğenen. (2106)

gönüllü (I)³: Her şeyi beğenmeyen. (2156)
gurgum (I): Kibirli, gururlu. (2198)
gurumlu: Kibirli. (2201)
hadal: Kibirli, kendini beğenmiş. (2249)
harmul: 2. Kibirli. (2293)
hazer: Büyüklük taslayan (kimse). (2322)
hodibik (I): 2. Büyüklük taslayan (kimse). (2392)
hodul (I) [hadul -1]: 1. Kendini beğenmiş, kibirli. (2393)
hotaç: Başarısından gururlanan, böbürlenen (kimse). (2418)
hothot: 2. Kendi bildiğine giden, kendini beğenmiş. (2419)
höke (I): Kibirli, ukala. (2429)
hökki: Kibirli, kendini beğenen. (2429)
hüggi: Kibirli, gururlu. (2448)
ırcal: Kurumlu, kibirli. (2484)
kaddaj [kaddırak (II)]: Kurumlu, gururlu. (2590)
kağrik (III): 1. Kendini beğenmiş kimse. (2596)
kasalak [kasalan, kasanan, kasavan -2]: Kibirli, onurlu, kendini beğenmiş. (2673)
kasalak: Kurumlu, onurlu, kendini beğenen. (4538)
kasalma: Kibirli, gururlu. (2674)
kaskalak: Kendini beğenmiş, çevresine caka satan, övünen. (4539)
kavazan: 2. Kibirli. (2689)
kazavan [kazdağlı -2]: Kendini beğenerek, kasılarak yürüyen kimse. (2712)
kınamsavuk: Kibirli, kurumlu, övünçlü. (2806)
kırıtkan [kırışak (I), kırışkın (II), kırıtak (I)]: Kendini beğenmiş, mağrur. (2828)
kıvrık (I): Kendini beğenmiş. (4560)
kirizmen: Kibirli. (2880)
kodaş (I) [kodaz (II), koddaz, kodoz (II), koduç (I), koduş]: 1. Bencil, kendini beğenmiş. (2899)
koduş: Kendini beğenmiş. (4564)
kondur: Yol yordama düşkün, çalımlı, kurumlu kimse. (2917)

konur (II) [koğur (III)]: 1. Kimseyi beğenmeyen, gururlu, kibirli, kendini beğenmiş. (2920)
konur (II): 2. Süslü, çalımlı, şık, kurumlu. (2920)
koramaz (II): Kimseyi beğenmeyen, kurumlu, kibirli (kimse). (2925)
kostak (I) [kosur]: 2. Kendini beğenen, onurlu. (2932-2933)
kostak: 2. Kurumlu, onurlu. (4568)
kottaz: Kendini beğenmiş. (2938)
kottaz: Kendini beğenen, kibirli. (4569)
kozur [kozurdak]: Kendini beğenmiş, gururlu. (2947)
kökçek (II): Kendini beğenen, büyüklük taslayan. (2952)
kudde: 1. Kendini beğenmiş, bilgiçlik taslayan. (2991)
kudde (I): 1. Kibirli, çalımlı. (4573)
kurgun (I) [kurgaf -2]: Kendini beğenmiş, kibirli. (3008)
kurulgan (III): Onurlu, kibirli, gösterişli. (3013)
kurulğan [kurutğan]: Kendini beğenen, büyüklenen. (4575)
loppaz: 1. Kendini beğenmiş, bencil. (3088)
madoş: Gururlu, kibirli. (3103)
mazallı: Çalımlı, kurumlu. (3145)
menemenci: Kendini beğenmiş, övünen. (3162)
nadi: 1. Kibirli, kendini beğenmiş. (3233)
oduş: Kendini beğenmiş. (4611)
ohlaz (IV): Kendini beğenen, onu bunu haksız yere eleştiren. (3275)
olçum (I): 3. Kendini olduğundan üstün gösteren. (3279)
olçum (I): Kendini beğenmiş. (4614)
onurlu: Çalımlı, kibirli. (3286)
öbce: Kurumlu, kibirli. (3309)
öcbe [öjbe]: 3. Şımarık, kendini beğenmiş. (4622)
öçbe: 4. Kendini beğenmiş, şımarık. (3311)
öğünbeç [öğübet, öğüncek, öğüneh, öğüngeç, öğüngen]: Kendini beğenen, onurlu. (4624)
partal (III) [partalcı]: 2. Övünen, kendini beğenmiş. (4639)

³ Tarama Sözlüğü'nde bu sözcüğün üçüncü anlamı "kibir" olarak verilmiştir (2009: 1779).

pasalak: Onurlu, kibirli. (4640)
payalı (II): Kendini beğenen, çalımli. (3416)
payalı: 1. Kendini beğenmiş, kibirli. (4642)
porumcu: 1. Kendini beğenmiş. (3473)
sorudak: 4. Kendini beğenmiş. (3668)
sorudak: 3. Kendini beğenmiş. (4705)
sosur: Suratsız, sevimsiz, kibirli. (3669)
süzani: Kendini beğenerek oturan. (3732)
süzek (III): Kendini beğenmiş. (3732)
süzmen: 1. Kendini beğenen. (4718)
şışgin [şışgün, şışkin (I)]: Onurlu, kibirli. (3789)
telimsinir: Kibirli. (3873)
tırakkalı [tırakalı]: 1. Çalımli, edalı, kibirli. (3920)
tinton: 1. Kendini beğenmiş, sorumsuz kimse. (4765)
tok (VIII): Kibirli, burnu büyük. (3948)
tor (I): 6. Kendini beğenmiş, kibirli. (3968)
tuyan (III): Büyüklük taslayan, kibirli. (4004)
tüygabası: Kendini yürekli ya da varlıklı göstermeye çalışan kimse. (4019)
ütgün: Kendini beğenmiş. (4799)
yandaklı: Kendini beğenmiş. (AGA, 791)
yaylu: Utanmaz, kendini beğenmiş. (4215)
yensek: Kendini beğenmiş, değersiz kişi. (4250)
yıvrık (II): Huysuz, kendini beğenen. (4277)
zağlı (IV): Kibirli. (4345)
zardaklı: Kibirli. (4351)
zavrahli: Süslü, kurumlu kimse. (4833)
zavzaklı: Kendini olduğundan değerli, önemli gösteren. (4355)
zıplak (VI): 2. Kibirli, çalımli. (4377)
zobu: 2. Onurlu, kendini beğenmiş. (4842)
zort (I): 3. Kendini beğenmiş. (4399)
2.2. Kısaltma Grubu Kuruluşunda Olanlar
soğnadan görme: Sonradan varlıklı olup, üstünlük taslayan. (3657)
2.3. Anlamca Kaynaşmış/Deyimleşmiş Olanlar
ağzı havalı: Gururlu, kendini beğenmiş. (118)
boka basmaz: Kendini beğenmiş, kendini tarta tarta yürüyen. (732)
burnu tığ [burnu üske]: Mağrur, burnu havada, kazak. (801)
3. Kavram Adı Olarak Kullanılanlar
3.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

alabanda [alavanda (I) -3]: 3. Kibir, gösteriş. (172)
anır (II): Onur, kibir. (269)
anur [anor]: Onur, kibir, haysiyet. (281)
azemet: Azamet, kibir. (437)
benlik (I) [benbenlik, bencilcilik, bennik]: Kendini beğenme, övme, kibir. (629)
böbür [bübür]: Gurur, kibir. (754)
buhurlanma: Kibirlenme. (783)
dandik (IV): Gurur, kibir. (1358)
dıbara [dibara]: İçten olmayan söz ve hareketler, kurum, tafra. (1448)
dorukluk (II): Mağrurluk. (1566)
forum: Kibir, gurur. (1876)
galak (XIII): Kibir. (1898)
getteş: Gurur, kurum. (2008)
godanlık: Kibirlilik, gururluluk. (2091)
hodulluk: Kendini beğenmişlik. (2394)
hotman (II) [hotmul]: Çalım, gurur, kibir. (2420)
hökelek (I) [hokelek, hökel (II), höykelek]: Büyüklük, çalım, kurum, gösteriş. (2429)
ırışganlık: Kibirlilik, çalımılık. (2488)
ingil (II): 1. Kibir. (2543)
kalak (IX): 1. Gurur, kibir. (2609)
kavlık (II): Kibirlilik. (2691)
kofur: Gösteriş, kibir, kendini beğeniş. (2901)
kuba (I): Gurur, kibir. (2987)
kuzur: Çalım, kibir. (3024)
onur: Kibir, çalım. (3286)
orum (I): Gurur, kurum. (3292)
paya (II): Kendini beğenme, çalım. (3416)
tasma (IV): Çalım satma, kibirlenme. (3840)
tıraka (V) [tırakka (I)]: Çalım, kibir. (3920)
ülvan: 2. Kibir, onur. (4067)
zağ (V): Büyüklenme, kurum, kibir. (4343)
zavır (III): Kendini beğenme, naz. (4354)
zavur (III): Kibir. (4355)
zontur (I): Kibir, çalım, yakışık. (4396)
3.2. Anlamca Kaynaşmış/Deyimleşmiş Olanlar
al basma (II): Sonradan görmelerdeki gurur, kibir, şımarıklık. (207)
4. Zarflar
4.1. İkileme Kuruluşunda Olanlar
koflan koflan: Kendini beğenerek, kurumlanarak. (4565)

B. GURUR KAVRAM ALANI

1. Eylemler

1.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

beyinmek (II): Gururlanmak. (647)

çığlamak (V): Gururlanmak, şımarlamak. (1163)

çöğelmek (II) [çöğmek (III)]: Gururlanmak. (1279)

höndüllemek: Gururlanmak. (2433)

kabarmak: 2. Gururlanmak. (2582)

kertelmek: Gururlu tavır takınmak, gururlanmak. (2758)

keyalmak: Gururlanmak. (2779)

kırıttırmak: Gururlu, çalimli yürümek. (2829)

kofalmak (I) [kofurlanmak, kohalmak, kosalmak, kovalmak (I), kuvalmak]:

Gururlanmak, övünmek. (2900)

konurlanmak: Gururlanmak. (2920)

kotuzlanmak: Gururlanmak. (2939)

muğurlanmak: Onurlanmak, gururlanmak. (4601)

sorutmak (II): 2. Gururlanmak. (4705)

şışmek: 3. Onurlanmak, gururlanmak. (4731)

1.2. Ad+Eylem Kuruluşunda Olanlar

şışgin olma: Gururlanmak, onurlanmak. (4731)

1.3. Anlamca Kaynaşmış/Deyimleşmiş Olanlar

medden atmak: Gururlanmak, övünmek. (3149)

2. Adlar/Sıfatlar

2.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

gogur: Gururlu. (2094)

hönkeri: Gururlu. (2433)

kalaklı: Gururlu. (2609)

kav (II): 2. Gururlu. (2687)

kofalak (II) [koftur, kosalak, kosaltılı, kovalak (I) -1]: Gururlu, çalimli (kimse). (2900)

kurumsak: 1. Onurlu, gururlu. (3013)

3. Kavram Adı Olarak Kullanılanlar

3.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

cay (I): Gurur, çalım, naz. (711)

kamaz (III): Gurur, onur. (2615)

kav (II): 1. Gurur. (2687)

kırış (IV): Gurur. (2827)

orum (I): Gurur, kurum. (3292)

özlük (VI): 2. Gurur. (3374)

teper: Onur, gurur. (4754)

4. Zarflar

4.1. İkileme Kuruluşunda Olanlar

gozur gozur: Gururlu ve gösterişli bir şekilde yürüme ve konuşmayı anlatır. (2113)

C. BENCİLLİK KAVRAM ALANI

1. Eylemler

1.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

gınıkmak: 6. Bir şeyin hepsini kendi almak istemek, bencillik etmek. (2050)

kertmek (II): 1. Kendine yontmak, çıkarını düşünmek. (2760)

2. Adlar/Sıfatlar

2.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

apdal (II): 3. Bencil, kıskanç. (286)

ayırıksağa, ayırıksağı: 2. Hırçın, haşın, hodbin. (430)

benlikli [bencik -3]: 1. Bencil. (629)

bennikci: 1. Bencil. (4456)

cavcı: Bencil. (865)

cimete (IV): Bencil. (972)

çinçavat [cincalap (II), cincavat]: Bencil, açıkgoz (kimse). (1226)

ekemiş: 3. Her şeyde çıkarını çok fazla düşünen. (1694)

eyhti: Bencil, görgüsüz, kimseye iyiliği dokunmayan adam. (1821)

götürümsüz: Başkalarının varlıklı oluşunu çekemeyen, bencil (kimse). (2166)

gümülcü: Bencil adam. (2223)

hakkakan: Her şeye sahip olmak isteyen, bencil. (2254)

hılt (IV): Dürüst olmayan, bencil, düzmeci (kimse). (2360)

kakanuz: Kendisinden bir şey alınamayan adam, bencil. (2602)

kevzen (I): 3. Bencil. (2779)

kuskuslu: Bencil. (4575)

mıtrıp (II): 1. Bencil. (3194)

nahıs, nahıs [nakıs -2]: 2. Cimri, bencil. (3235)

nahuneci [nadırboz]: Çıkarıcı, fırsatçı. (4604)
pahal (II) [pahıl (I) -1]: 3. Bencil, kıskanç. (3381)
pedi (I): Açık göz, çıkarıcı. (3421)
töngemen (I): 1. Bencil, şımarık. (3984)
yalacan (II) [yalaka -3, yalakçı, yalamaşçı]: Çıkarıcı. (4811)

Ç. ÖVÜNME KAVRAM ALANI

1. Eylemler

1.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

arvatlanmak: Kadın kendinden bahsetmek, öğünmek. (338)
bılétlenmek: 2. Öğünmek. (665)
cırtıldamak: Çok öğünmek. (4473)
cırtmak (II): 2. Kendi kendini övmek. (940)
dallanmak (II): 2. Yüksekten atmak. (1346)
dangazlamak: Yüksekten uçmak. (1359)
daydalanmak: Nispet yapmak. (1387)
gıvanmak: 3. Övünmek. (2063)
gumarazlanmak: Kıvanmak, övünmek. (2194)
kafatmak: Övünmek. (2593)
kavalmak: Övünmek. (2687)
kerçlenmek: bk. *kerç etmek*. (4548)
kertilme (IV) [kertinmek]: Övünmek, gururlanmak. (2759)
kıvanmak (I) [kuvanmak -2]: 2. Övünmek. (2850)
kofalmak: Övünmek. (4564)
kovunmak: Övünmek. (2941)
matlanma: Kendi kendini övmek. (3137)
oğunmak (I): 6. Övünmek. (3272-3273)
öğürmek (II): Övünmek. (3324)
payalanma: 1. Kendini övmek, övünmek. (4642)
selinmek: Övünmek. (3578)
şaylanmak: 3. Övünmek. (3757)
tasarlanmak (II): Öğünmek. (3839)
tavsullandırmak: bk. *tav atmak*. (3850)
yeğilmek (II): Övünmek, şımarıkça davranmak. (4225)
zortlamak: Yapamadığı işleri yaparmış gibi övünmek, abartmak. (4843)
1.2. Ad+Eylem Kuruluşunda Olanlar
gıcık etmek: Nispet vermek. (2026)
kerç etmek [kerçlenmek]: 1. Övünmek, nispet yapmak. (4548)

3. Kavram Adı Olarak Kullanılanlar

3.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

duzsuzluk: Yavanlık, bencillik. (1615)
gertmen: Bencillik. (2007)
kendimelik: Bencillik. (4546)

tavatir etmek: bk. *tav atmak*. (3850)

1.3. Anlamca Kaynaşmış/Deyimleşmiş Olanlar

aba gibi atmak [aba yeninden atmak]: 3. Öğünmek. (6)
bacak gibi atmak: Öğünmek, abartmak, yüksekten atmak. (4440)
bağrı kalkmak [bağrını yerden kaldırmak-2]: 1. Göğsü kabarmak, kıvanmak. (485)
cap sıyırtmak (I): 2. Öğünmek. (859)
cort etmek (I) [cort cort etmek]: Öğünmek. (1002)
dañ dañ atmak: Pek yüksekten atıp tutmak. (1357)
gıcıt vermek: 2. Övünmek, gururlanmak. (2030)
hort atmak: Öğünmek. (2413)
kasavan atmak: Abartarak, yüksekten atarak konuşmak. (2675)
kubuduk atmak: Yalan söylemek, övünmek (2989)
laf çatlatmak: Yüksekten atmak, abartmak. (3059)
lañ lañ atmak: Yetkisi olmadan konuşmak, yüksekten atmak. (3065)
partal atmak: Övünmek, abartarak konuşmak. (3404)
porum atmak [porum satmak]: Övünmek, çalım satmak. (3473)
pot atmak: Yüksekten atmak, övünmek. (3475)
tav atmak [tavatir etmek, tavsullandırmak]: Abartılı konuşmak, genellikle kendini övmek. (3848)
torum atmak: Kendini övmek. (3972)
üsten almak: 1. Övünmek. (4078)
yüğsekten atmak: Övünmek. (4329)
zanta atmak: Şişinmek, övünmek. (4350)

zart atmak [zart zurt etmek]: Abartarak konuşmak, kendini övmek. (4832)

zarta atmak (I) [zart atmak]: Abartarak kendini övmek, abartılı konuşmak. (4352)

zart zart itmek [zart zurt etmek, zart zurt itmek]: Yüksekten atıp tutmak. (4353)

2. Adlar/Sıfatlar

2.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

atağan (I) [atagcı]: Öğünen, atıp tutan. (364)

cırtlak: Övünmekten hoşlanan kimse. (4474)

gercik (I): 8. Öğünen. (1994-1995)

gofalak [gafalak, gosalak]: Öğünen (kimse). (2093)

gozurdak: Fazla öğünen. (2113)

havaklı: Yüksekten konuşan, olmayacak şeyler isteyen. (2307)

hörrük: Övünen (kimse). (2435)

kaflanana [kafalak]: Kendini öven. (2593)

kavalak: 1. Övünen. (4540)

kavalkan: Kendini öven kimse. (2687)

kırıışık: Övünen kimse. (4557)

kovalkan: Övünen. (2939)

kubuz (I): 2. Palavracı, övünen (kimse). (2990)

ögünen [övbet, övütgeç]: Övünen. (4623)

öğbet [övbet, öybet, öyübet]: Çok övünen, abartarak konuşan. (3315)

ögüncek (I) [ögüncük delisi, ögüncek,

ögüngeç, ögünge, ögünük]: Kendi kendini öven, övünen. (3322)

öpçe: 2. Çok övünen, övünen. (4627)

payacı: Övünen kişi. (AKA/1, 243)

tartalcı: Yüksekten atan, abartıcı. (3837)

taslak (II): Övünen. (4743)

zartacı: 2. Kendini öven. (4352)

zortlak (II): 2. Yapamadığı işleri yapmış gibi abartan kimse. (4843)

2.2. Anlamca Kaynaşmış/Deyimleşmiş Olanlar

ağzı gırağı [ağzı yelli -2]: Yüksekten atan, övünen. (118)

ögüncük delisi: bk. *ögüncek (I)*. (3323)

3. Kavram Adı Olarak Kullanılanlar

3.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

gözdeği: Övünme, gösteriş. (2177)

högeme (II): Yüksekten, düşünmeden konuşma (için). (2428)

ketire (II): Övünme, konuşma. (2775)

ögünç: Övünme. (3323)

ülvan: 2. Övünç, övünme. (4795)

zarta (I): Abartma, atma, övünme. (4352)

D. ÇALIM/CAKA/GÖSTERİŞ KAVRAM ALANI

Kibir, kibirli davranış denince akla gelen şeylerden birisi de çalım satmak, gösteriş yapmaktır.

Çalım, caka, gösteriş kavramları etrafında oluşan ve kibirle ilişkilendirilebilecek söz varlığı belirlenirken önce bu kavramların tanımlarına bakmak gerekir. *Güncel Türkçe Sözlük*'te *çalım* sözcüğünün anlamı "Karşıdakini etkilemek amacıyla sergilenen abartılı davranış; alım, çalım, poz, zambır"; *caka, fiyaka* ve *cafcac* sözcüklerinin anlamı "Gösteriş" olarak karşımıza çıkmaktadır. *Gösteriş* sözcüğüne ise "Başkalarını aldatmak, şaşırtmak, korkutmak veya kendini beğendirmek için birinin yaptığı abartılı davranış; alengir, cafcac, caka, hökelek, fiyaka, polim" anlamları verilmiştir. Eylem olarak *gösteriş yapmak* "Başkalarını aldatmak, şaşırtmak veya kendini beğendirmek için yapay davranmak" anlamıyla karşılanırken *hava atmak* "Caka yapmak"; *hava yapmak* "Böbürlenmek"; *caka satmak/yapmak* "Gösteriş yapmak, gösterişli davranmak" anlamlarıyla karşılanmaktadır. *Çalım satmak* ise "Kuruluş büyüklük taslamak" anlamıyla kibirle ilgisini çok daha net bir biçimde ortaya koymaktadır. Burada asıl netleştirilmesi gereken bölüm, sıfat olarak kullanılan *çalımlı* ya da *gösteriş yapan* anlamına gelen sözcüklerdir. *Gösteriş* sözcüğünün kendi anlam dünyasında bulunan "kendini beğendirmek için yapılan abartılı davranış, caka" açıklamasından dolayı *gösterişli* sözcüğü de sınıflandırmaya dâhil edilmeli algısı oluşsa da *gösterişli* yerine "gösterişçi, gösteriş yapmayı seven" anlamındaki sözcüklerin kibirdeki *çalım satmak* eylemiyle doğrudan ilgili olması dolayısıyla sınıflandırmaya sadece bu anlama gelen sözcüklerin alınması daha isabetli olacaktır kanısındayız.

Zira hem *Derleme Sözlüğü* üzerinden söz varlığı çalışması yapmanın bir sınırlılığı olarak bağlamdan bağımsız olmak bazı anlamları netleştirmede güçlük çıkarabilirken hem de *gösterişli* sözcüğünün ek manaları olarak, *güzel, süslü, heybetli, şatafatlı, görkemli, büyük, iriyarı* gibi anlamların varlığı konudan uzaklaşmaya neden olabilmektedir. Bu anlamda bu bölümdeki sınıflandırmada *gösteriş yapan, gösterişçi, cakacı, fiyakacı, gösteriş yapmaya, çalım/caka satmaya düşkün* vs. şeklinde anlamlandırılanlara yer verilmesi daha uygun bulunmuştur. Adlar kategorisinde gösteriş için tek başına “gösteriş” anlamı verilen ve “gösterişli tavır” anlamını çağrıştıran sözcüklere yer verilmiştir. Söz gelimi, *gösteriş* ile birlikte *tantana, süs, heybet, görünüüş* vb. anlamlar verildiyse bu sözcükler, ilintili olduğu düşünülen bir iki sözcük dışında, sınıflandırmaya dâhil edilmemiştir.

1. Eylemler

1.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

allanmak: 2. Çalım satmak. (224)

cıavlanmak: Çalım satmak. (907)

çomarmak (I): Çalım satmak, azametlenmek. (1265)

gaytarmak (VI): Çalım yapmak. (1952)

gıdılamak (II): Kırılarak, çalımlı yürümek. (2033)

gıtmak: Edalı, havalı bir şekilde oturmak. (ÇA, 162)

gubarmak/kubarmak: Diklenmek, çalımlı bir tavır takınmak. (AGA, 803)

gurulmak: Şatafatlı bir şekilde oturmak. (KMA, 585)

kaydalamak [kaydalanmak (I)]: Kıvrak, çalımlı, sekerek yürümek. (2699)

kercetmek: Alay etmek, çalım satmak. (2752)

kıncalmak: Olduğundan başka görünmek, yapmacık davranışlarda bulunmak, gösteriş yapmak. (2807)

kıstafanlanmak: Çalımlanmak. (2845)

kokazlanmak: Horozlanmak⁴, kabadayılık göstermek. (2906)

kostaklanmak [kospaklanmak, kosulmak]: Çalım satmak, gösteriş yapmak. (2933)

sonutmak: Çalımlı oturmak, kurulmak. (4704)

taslamak (III): Gösteriş yapmak. (4743)

yortmak: 1. Çalımla yürümek. (4300)

1.2. Ad+Eylem Kuruluşunda Olanlar

avırt itmek: Surat asarak çalım satmak. (384)

1.3. Anlamca Kaynaşmış/Deyimleşmiş Olanlar

abarot satmak: Çalım satmak, korku vermek. (11)

al üstüne al giymek: Gösteriş yapmak. (4419)

caga satmak [ceh satmak]: Caka satmak. (840)

caga satmak: Gösteriş yapmak. (4471)

çalım sıyırtmak: Çalım satmak. (1055)

fors atmak: Hava atmak. (AA, 104)

gıldır gıldır gitmek: Caka satarak, kırılarak gitmek. (2040)

ğostak ğostak yürümek: Havalı havalı yürümek. (AKA/2, 297)

kandış atmak [kandış atmak]: Gösteriş yapmak, kırılmak. (2621)

kan uyutmak: Gösteriş yapmak. (2629)

kort kort yürümek: Çalımlı, kurumlu yürümek. (2928)

koskos yürümek: Caka satarak yürümek. (2931)

ulvan satmak: Çalım satmak. (4037)

zağma sıyırtmak: 1. Abartılı, çalımlı konuşmak. (4831)

zort zort itmek: Çalım satmak. (4399)

2. Adlar

2.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

alaylı: 1. Çalımlı yürüyüş. (204)

alım (I): Çalım, gösteriş, hal, tavır. (217)

behre (II): Gösterişli tavır, çalım, marifet. (599)

caga (I) [cağa (I), ceh (III), çağa (V), caka (III)]: Gösteriş, caka. (840)

çalım [calımas]: Çalım, gösteriş. (852)

çelim (I): Gösterişli tavır, çalım. (1124)

gayde (I): Gösterişli tavır, çalım. (1944)

⁴ “horozlanmak: Kabadayı tavrını takınmak, çalım satmak.” (Güncel Türkçe Sözlük)

halaylim: Çalım. (2258)
haranta: Gösterişli tavır, çalım. (2285)
havra: 1. Caka. (2312)
ilvan (II): Gösteriş, çalım. (2534)
körü: Çalım, caka. (2970)
şataf (I) [şansaf, şantaf]: Çalım, süs. (3754)
şifret: Gösteriş. (3778)
takaza: 3. Gösteriş. (3809)
talavuz: Çalım, gösteriş. (4737)
tasitamam: Gösteriş. (4743)
tavur (II): Çalım. (3852)
tomturak (I): Alım, gösteriş. (3960)
ülvan: 1. Gösteriş, tantana, saltanat. (4795)
üsküf (IV): 1. Çalım. (4075)
yalım (II): 2. Onur, çalım. (4147)
yordam (II): 1. Gösteriş. (4299)
zartalak (I) [zâ (I) -2, zavraḥ, zavrak (II)]:
 Gösteriş, çalım, giyim kuşam. (4832)
zavrak (VI): 1. Çalım. (4355)
zort (I): 4. Çalım, kabadayılık. (4399)
3. Sıfatlar
3.1. Tek Sözcükten Oluşanlar
adışik: Süse, gösterişe düşkün. (67)
cıbıl (V) [cıbırın kabadayısı] Parası olmadığı halde caka satan. (891)
cıtcıt (I): Elinden birşey gelmediği halde gösteriş yapan (kimse). (941)
diki (I): Çalımlı (kimse). (1486)
gaydalı: 2. Gösterişli hareketler yapan (kimse). (1944)
gedeş: 4. Gösteriş seven. (1966)
gercik (I): 3. Gösterişe düşkün (kimse). (1994-1995)
gırdıraklı: Çalımlı. (2055)
gırtık: Kendine poz veren, çalımlı (kimse). (2061)
hökelekli [hökerekli, höklekli, hönkürekli, höykerekli]: 1. Çalımlı, gösterişli (kimse). (2429)
kav (II): 3. Süslü, kurumlu, çalımlı. (2687)
kaydalı: Süslü, alımlı, çalımlı. (2699)
kırıldak [kırık (IV)]: 1. Şıklığa özenen, gösteriş çabasında olan. (2823)
kırnak (I): 1. Çalımlı, süslü gezen (kimse). (2835)

kırtık (III): Çalımlı, alımlı (kimse). (2838)
kıykımlı: Çalımlı, gururlu. (2858)
koçak (I): 6. Gösterişçi, cakalı. (2894)
kopuk (I): Şık, süslü, iyi giyinmiş, çalımlı, edalı (kimse). (2923)
koskos (I): 2. Çalımlı yürüyen, salınarak yürüyen (kimse). (2931)
kostak (I) [kosbak -2; kosdak, koska, koskos (I) -1, kosmak (IV), kospak, kostaklı]: 1. Çalımlı, iyi giyinmiş, güzel yakışıklı. (2932)
kubarık [kuvalak (I) -1]: Çalımlı, gururlu. (2988)
kubarık: Çalımlı, onurlu. (4572)
oflaz (III): 6. Parası olmadığı halde gösteriş için para harcayan. (3267)
pasdaf: Çalımlı, övünçlü. (3406)
payalı: 2. Gösterişli, çalımlı. (4642)
piştah: Süslü, çalımlı. (3465)
tırakalı: Çalımlı, iyi giyimli, gösteriş yapan. (4762)
yordamcı: Gösterişçi, başkasıyla yarışmaya düşkün. (4299)
zartalaklı [zartaklı, zartanaklı, zartaraklı, zartaralaklı]: 1. Çalımlı, süslü, gösterişli. (4353)
zavraklı (I): Güçlü, çalımlı. (4355)
zonturlu: Yakışıklı, çalımlı, süslü, oturaklı. (4396)
3.2. İkileme Kuruluşunda Olanlar
bodu bodu (I): Azametli, çalımlı. (718)
3.3. Ad Tamlaması Kuruluşunda Olanlar
cıbırın kabadayısı: bk. *cıbıl (V)*. (891)
3.4. Anlamca Kaynaşmış/Deyimleşmiş Olanlar
bunnu yilli: Havalı, azgın. (793)
kıçı yoluk: Yoksulluğuna bakmadan gösteriş yapmaya kalkan kimse. (2786)
4. Zarflar
4.1. İkileme Kuruluşunda Olanlar
gırıs gırıs: Çalımlı çalımlı yürümeyi anlatır. (2058)
gırıldak gırıldak: Havalı şekilde, caka satar gibi yürümek. (AGA, 793)

E. BİLGİÇLİK TASLAMA/UKALALIK KAVRAM ALANI

Yukarıdan bakma, hor görme, küçümseme davranışlarının da kibrin peşi sıra ortaya çıktığı söylenebilir. Bu bağlamda bu başlık altında hor görme, küçümseme anlamındaki söz varlığına yer verilmiştir.

1. Eylemler

1.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

altalamak: Küçük görüp her istediğini yaptırmak. (ÇA, 162)

bunmak [bulsumak, bulsuramak -1, bunamak (II), bundurmak, bunsuramak, bunukmak, bursamak (I), burunnamak]: Beğenmemek, azımsamak, küçümsemek. (793)

daballamak (II) [dabarlamak, deberlemek (II), debeslemek]: Azarlamak, hakir görmek. (1312)

debizlemek: 3. Kötülemek, aşağı görmek. (1395)

horsunmak (I): 1. Değersiz görmek, aşağı görmek. (2413)

horsunmak: 3. Hor görmek. (4521)

irilemek (II) [irdelemek (I) -7]: Birini istememek, hor görmek. (2551)

kakalamak (I) [kakalmak -2]: 2. Bir kimseyi hor görmek. (2601-2602)

kerevsinmek: 1. Hor bakmak. (2754)

kıllensinmemek: İnsan yerine koymamak, önem vermemek. (2801)

kırmağ: 2. Küçümsemek, gözden düşürmek, yermek. (2834)

kiçemek: Küçük görmek, hakir görmek. (GEA, 294)

körlemek (I): 5. Küçümsemek. (2967)

küçüksünmek: Küçük görmek, küçümsemek. (3026)

mapsınmamak [māsumamak]: Adam yerine koymamak, önem vermemek. (3127)

marınlamak: Bir kimse başkalarını kendinden aşağı görmek. (3130)

G. ŞİMARIKLIK KAVRAM ALANI

1. Eylemler

1.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

baydanlanmak: Şıarmak. (579)

baylanmak [baynanmak (I)]: 1. Şıarmak, nazlanmak. (582)

censilmek: Yüzsüzleşmek, şıarmak. (883)

çımarmak: Şıarmak. (1175)

cıvımağ (II): Şımarıklık yapmak. (943)

meğersimemek: Önemsememek, küçümsemek. (4595)

paysınmak (III): 1. Küçümsemek. (3418)

sayınsamak: 1. Hor görmek, küçümsemek, azımsamak. (3561)

sümmek: Küçük görmek, istememek. (4713)

süsmek (I): 2. Hor bakmak, itip kakmak. (3727)

şaylanmak: Çevresindekileri küçümsemek, çalım satmak. (4723)

taysınnamak: Küçümsemek, önemsememek. (3855)

taysınmamak: Küçümsemek, önemsememek. (4747)

yeğınlemek (II): Küçümsemek. (4226)

yerfiksemek: Hor görmek. (4253)

yersellemek: Küçük görmek, aşağılamak. (4256)

yüğsünmek (II): Küçük, değersiz görmek. (4329)

yükümsemek: Küçümsemek, soğuk davranmak. (4331)

1.2. Anlamca Kaynaşmış/Deyimleşmiş Olanlar

cibinden çıkarmak: Bir şeyin küçük ve değersiz olduğunu belirtmek için söylenir. (956)

kelik görmek: Küçümsemek, aşağılamak. (AKA/1, 239)

2. Kavram Adı Olarak Kullanılanlar

2.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

lavgar (III) [lavgara]: Alay, küçümseme. (3069)

cibarmak: Şıarmak. (952)

cibelmek [cibemek, cibelenmek -1, cibermek (I)]: 1. Şıarmak, yersiz davranmak. (954)

cingildemek: Şıarmak. (979)

çımarmak: Şıarmak. (1175)

çormak: Şıarmak, yüzsüzleşmek. (1272)

dilâlenmek [dilalanmak]: 2. Nazlanmak, şıarmak. (1490)
dumcukmak: 2. Şıarmak. (1602)
ertişmek (I): Şıarmak, karşısındaki kimseye kafa tutmak. (1777)
farçalmak [farçalanmak]: 2. Şıarmak. (1834)
giysinmek: Şıarmak, övünmek. (AKA/1, 245)
hömermek: 5. Şıarmak. (2432)
huruşlanmak: Şıarmak. (2445)
lingirdemek (I): 1. Şıarmak. (3081)
öndüllemek: 2. Kırıtma, şıarmıkça kızmak. (3339)
sıvımak (III): Şıarmak. (3625)
şarıkmak: Şıarmık, densiz davranmak. (3751)
şaylanmak: 1. Şıarmık davranmak. (3757)
şıarmak: Şıarmak. (4726)
şırtmak: Şıarmak. (3774)
şıbermek [şıpermek]: Çok şıarmak. (3775)
şinlemek [şinnemek]: Şıarmak. (4729)
şirlemek [şinirmek, şinmek, şinnemek, şinnemek, şirinlemek, şirnimek -1; şitenmek]: 1. Yaramazlık etmek, şıarmak. (3787)
şışahlanmak: Şıarmıklık yapmak. (3789)
şışmek (I) [şışinmek (I)]: 2. Şıarmak, nazlanmak. (3789-3790)
şışmek: 1. Şıarmak. (4731)
şitendirmek: Şıarmak. (3790)
takılamak (II): Yüz bulmak, şıarmak. (3809)
toykurmak: 3. Şıarmıklık etmek. (3977)
vessizlenmek: Huysuzlanmak, şıarmak. (4099)
yeğilmek: Şıarmak. (4820)
yelikmek (I) [yelimek, yelitmek, yılıkmak (I), yililmek]: 1. Şıarmak, yaramazlık yapmak. (4236)
yelikmek: Şıarmık davranmak. (4821)
yerikmek: Şıarmak, her şeyi kendine istemek. (4253)
yetirmek (VI): Şıarmak. (4260)
yeyilmek: Şıarmak, nazlanmak. (4262)
yılçarmak (I): 1. Yüz bulmak, şıarmak. (4268)
yınnaşmak (I): Arsızca gülmek, şıarmak. (4275)

yırnaşmak: Şıarmak. (4276)
yoğilmek: Şıarmak. (4825)
yortmak: 2. Şıarmıkça davranmak, gezip dolaşmak. (4300)
zarkulanmak: Şıarmak, nazlanmak. (4351)
zırtlamak (I): Şıarmak. (4382)
1.2. Anlamca Kaynaşmış / Deyimleşmiş Olanlar
biti şişmek: Nazlanmak, şıarmak. (711)
gendisâ olmak: Şıarmak, kendinden beklenmeyecek çocuksu davranışlarda bulunmak. (AKA/1, 239)
mandır mandır oynatmak [mındır mındır oynatmak]: 1. Aşırı huysuzluk, şıarmıklık yaparak çok yorgunluk vermek. (3121)
2. Adlar/Sıfatlar
2.1. Tek Sözcükten Oluşanlar
aldırık: Şıarmık. (210)
andık (II): 3. Terbiyesiz, şıarmık. (260)
ayartılmış: Şıarmık. (408)
aznaşık: Şıarmık, belâli, belâ. (443)
bambal (I) [bambıl (III) -1; bambul (II) -2; banbal (II) -1]: 1. Şıarmık, nazlı, hoppa, yılışık. (513)
baylan (I) [baydañ (II), bayık (II), bayılğan, bayın, baylak (I), baylam, baymak (VII) -1]: 1. Şıarmık, yüzüstü, nazlı, yaramaz, terbiyesiz, arsız, densiz. (581)
boğsak (I): Fazla şıarmık, hoyrat. (730)
cabıcık [cabıcuk -2, capıcık, capıcık (II) -1, cibçak, çabıcak, çabıcık (II)]: Şıarmık, hoppa. (838)
cırık (X): 1. Şıarmık. (929)
cırtık (I) [carı -2, cıltık (I), cırt (VI) -1, cırtalak, cırt cırt (I), cırteyn, cırteyna -1, cırteyne, cırtık, cırtına, cırtık (I), cırtırma, cıvcık, cılık (II), çılpık (IV), çırtık (III), çılcık]: Şıarmık, hoppa, züppe. (938)
cibelgeç [cibelik (II), cibelük, cibil (II)]: Terbiyesiz, şıarmık. (953)
cingildek: Şıarmık. (979)
ciresun [cirbin, cirit]: Şıarmık. (985)
çılkırik: Şıarmık. (4480)
çillaka: Şıarmık. (1174)
çibare [cibare -3]: Terbiyesiz, şıarmık (kimse). (1202)
çişten [çişden, çiştan]: Şıarmık (kimse). (1240)

çümbüzük: Fazla yüz bulmuş, şımarık, nazlı. (1308)

dandin (I) [dandin (I)]: 1. Hoppa, şımarık, nazlı, yaramaz. (1357)

dehdüdük: Şımarık, delişmen. (1404)

dıldır: 1. Hoppa, şımarık. (1458)

ebcim: 2. Şımarık, hoppa. (1649)

folyalak: Çok şımarık. (4507)

gıcır: Şımarık. (AGA, 821)

hırlı: 2. Yaramaz, şımarık, kötü (kimse). (2371)

maymak (III): Şımarık. (4590)

maznik: Şımarık. (3147)

mezdek: Şımarık, densiz. (3176)

mıstır: 1. Yaygaracı, şımarık. (3193)

pırtlak (I): Şımarık. (3447)

sıyrık (II) [sıyrık]: Şımarık, utanmaz. (4696)

suluzırtlak (III): Saygısız, kendini bilmeyen, şımarık. (3695)

şamakön: Şakacı, arsız, şımarık. (3743)

şaybıl: Yaramaz, şımarık. (3756)

şımaruḥ: Söz dinlemez, şımarık. (4726)

şıvgın (III): Şımarık. (3776)

şinnek [şımımık]: Şımarık. (3782)

şirnet: Şımarık. (4730)

şirnik (I) [şirnük]: Hoppa, şımarık, yaramaz. (3787)

şişkin (II): Nazlı, şımarık. (3789)

tuḡlu: Şımarık. (3988)

vırık: Şımarık, yaramaz (kimse). (4807)

yalak (I): 3. Şımarık. (4811-4812)

yarşak: Şımarık. (4192)

yégilgen: Şımarık, sevimsiz. (4225)

yelincek [yelikcen, yelikken, yelink, yelki (II)]: Hafif, hoppa, şımarık. (4237)

yenilicek: Haşarı, şımarık, eğitimsiz. (4248)

yetirik: Ne oldum delisi, şımarık. (4260)

yelçar: Şımarık. (4233)

yeyilgen: Şımarık, nazlı. (4262)

yılık (IV): 2. Hoppa, şımarık. (4273)

yırtlaşık [yırtlaşuk]: Arsız, şımarık. (4276)

yüzek: Şımarık, utanmaz, yüzsüz. (4829)

yüzlü: Şımarık. (4339)

zarku: Şımarık. (4351)

zileper: Şımarık (kadın için). (4388)

ziricih [zircik]: Şımarık. (4841)

2.2. Ad Tamlaması Kuruluşunda Olanlar

ayan delisi [ayañı (II)]: Hoppa, şımarık. (407)

3. Kavram Adı Olarak Kullanılanlar

3.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

pışık (II): Şımarık. (3450)

tulum (II): Dik kafalılık, şımarıklık, çalım. (3990)

H. ALÇAK GÖNÜLLÜLÜK KAVRAM ALANI

1. Eylemler

1.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

ezirgenmek: 1. Alçakgönüllülük göstermek. (4503)

gılınmak: Beğenmek, alçak gönüllülük göstermek. (4510)

künmek: Alçakgönüllülük göstermek. (3040)

1.2. Anlamca Kaynaşmış/Deyimleşmiş Olanlar

aşağıdan gelmek⁵: Çalım satmayı bırakmak. (349)

aşağıdan söylemek: Tevazu ile konuşmak. (349)

bokunu çomaklamak: Gereğinden çok alçak gönüllülük göstermek. (733)

endür etmek: Alçak gönüllü olmak. (1747)

indir etmek: Alçak gönüllülük etmek. (2541)

muhal etmek: Alçak gönüllülük etmek. (3217)

sülük etmek: Alçak gönüllü davranmak. (4713)

ündür etmek: Alçak gönüllülük yapmak. (4067)

yendir etmek [yendir étmeyh, yendür etmek]: 1. Alçak gönüllülük göstermek. (4246)

2. Adlar/Sıfatlar

2.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

balaçora: 2. Kalender⁶. (497)

çöntük (I): Kalender. (1289)

⁵ Bu deyim, çalım satmayı bırakıp tevazuya dönüşü ifade ettiği için buraya alınmıştır.

⁶ *Günce Türkçe Sözlük*'te ikinci anlam olarak "Alçak gönüllü, yumuşak huylu, olayların üzerinde fazla

durmayan, rahat kimse" açıklamasından dolayı kalender anlamına gelen sözcükler de tasnife dâhil edilmiştir.

şakaman: 1. Alçak gönüllü. (4720)
tolho: Yalın, gösterişsiz yaşama yanlısı, kalender. (3955)
yentür: Yaşamına, giyim kuşamına özen göstermeyen, kalender. (4250)
yerincek: Alçak gönüllü. (4253)
2.2. İkileme Kuruluşunda Olanlar
yayan semen: Kalender. (4211)
2.3. Anlamca Kaynaşmış / Deyimleşmiş Olanlar
goynü alçak: Alçak gönüllü. (2111)
gönü alçak: Alçak gönüllü, kurumsuz. (2155)
yalımı alçak: Alçak gönüllü. (4147)
yüzü yirde: Alçak gönüllü, uysal, utangaç, iyi huylu. (4341)
3. Kavram Adı Olarak Kullanılanlar
3.1. Tek Sözcükten Oluşanlar

çömrü: Alçak gönüllü davranış. (4482)
endir: Alçakgönüllülük. (4498)
hent: Alçak gönüllülük. (4519)
sülüke: Alçak gönüllülük. (4712)

4. Tabirler

4.1. Ad Tamlaması Kuruluşunda Olanlar

eliñiziñ artığı: Yapılan yemeğin çok güzel olduğunu alçak gönüllülükle anlatmak için kullanılır. (1718)

4.2. Kısaltma Grubu Kuruluşunda Olanlar

gönül alçak⁷: Lütfen. (2155)

göynü alçaktan⁸: Lütfen anlamında kullanılır. (2172)

4.3. Sıfat Tamlaması Kuruluşunda Olanlar

kara ece: Tevazu olarak bendeniz manasında kullanılır. (ÇA, 158)

SONUÇ

Türkiye Türkçesi ağızlarında kibir kavramı etrafında şekillenen söz varlığını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma kapsamında, *Derleme Sözlüğü* ve katkılar biçiminde ortaya konan yirmi bir adet makale taranmıştır. Tarama ve sınıflandırma yapılırken temel kaynak olarak seçilen *Derleme Sözlüğü*'nün tanıklı bir sözlük olmaması ve dolayısıyla bağlamdan yoksunluk bir sınırlılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli karşılaştırmalar yapılarak ilgili olduğu düşünülen sözcük ve kavramların seçilmesine gayret edilmiştir. Yapılan tarama sonucunda bu konuyla ilgili oldukça geniş ve zengin bir söz varlığı bulunduğu saptanmıştır. Başta *kibir* kavramını karşılayan sözcükler ve ilgili diğer kavramlar etrafında gelişen söz varlığı ele alınmıştır. Bu bağlamda *kibir* ana kavramı etrafında *gurur*, *bencillik*, *övünme*, *bilgiçlik taslama*, *çalım/gösteriş yapma*, *hor görme*, *şımarıklık* ve *alçak gönüllülük* kavramları ile ilgili söz varlığı sınıflandırılmaya çalışılmıştır.

Kurumlanmak, *kibirlenmek*, *böbürlenmek* vs. kavramların anlam dünyasında “büyüklenmek” bağlamında *büyük* ve *iri* sözcükleriyle ilgi kurulduğu görülmektedir. Örneğin “kibirli” anlamı verilen *gamo* (III) sözcüğünün ilk anlamı “büyük”tür. Kibirlenmek anlamındaki *yekelenmek* sözcüğünün türediği *yeke* isminin ikinci anlamı “iri” olarak verilmektedir. İkinci anlamı “gururlanmak” olan *beyinmek* sözcüğünün de ilk anlamının “büyümek” olduğu görülür. Ağızlarda *böyüksünmek* ve *büyüksünmek* eylemlerinin de kullanıldığı tespit edilmiştir. Ölçünlü dilde alay yollu “kendini beğenmiş kimse” anlamında kullanılan Arapça kökenli *ekâbir* sözcüğü, *Derleme Sözlüğü*'nde *ekebir* biçiminde “Kibirli, gururlu” anlamıyla yer almaktadır.

Türkçenin somutlaştırma gücünün kibirle bağlantılı söz varlığında kendini iyiden iyiye gösterdiği söylenebilir. Bazı sözcüklerin kibirli kişilerin davranış tarzıyla somutlaştırıldığı görülmektedir. Kibir ile dik, kasılarak yürümek ve horozun kabarıp dikleşmesi arasında ilgi kurulmuştur. *Kodazlanmak* sözcüğünün türediği *kodaz* ismi “horoz” anlamındadır. *Horazlanmak* sözcüğü de “büyüklenmek, gururlanmak” anlamıyla ağızlarda kullanılmaktadır. “Kendini

⁷ Tanık: “Bu gece gönül alçak bizim eve gelir misiniz?”

⁸ Tanık: “Göynü alçaktan şu kalemi verir misiniz?”

beğenmek" anlamı verilen *toykurtmak* eyleminin *toykurmak* sözcüğünün altıncı anlamı olan "Vücudu dik tutarak biraz arkaya doğru bükme" tarifiyle bir ilgisi olmalıdır. Kasılma hâlinde yüzün dik ve hafif yukarı doğru kalkık durmasıyla ilintili olduğu düşünülen *ağzı havalı*, *burnu tığ [üskek]*, *bunnu böyümek*, *burunlu*, *burunnamah* vs. biçimindeki kullanımlar da kibrin ifadesinde dikkat çeken somutlaştırmalardır. Kurulmak ve caka satarak yürümek anlamlarındaki *koskos etmek/koskos yürümek* eylemlerinde geçen *koskos* adı "çalımlı yürüyen, salınarak yürüyen" ve "kollarını sallayarak kabadayıcı yürüyen" anlamlarına gelmektedir. *Kort kort yürümek* biçiminde geçen ifade gurk gibi kabarak yürümeyi çağrıştırmaktadır. Bunlar da büyüme, hacim artırmak ile bağlantılı olarak değerlendirilebilir. Ayrıca kibirliliğin göstergelerinden biri olarak yürüme şekli üzerinden de eylemler ve zarflar türetildiği ortaya çıkmaktadır. Zarflardan bazıları şöyledir: *koflan koflan*, *gozur gozur*, *gırs gırs*, *gırdak gırdak* vb. Kibirlenmek anlamında kullanılan *şişmek* sözcüğünde de hacim artırma ilgisi olduğu açıktır.

Kendini beğenmiş anlamında kullanılan *süzek* ve *süzmen* sözcüklerinin kibirli insanlara has bir özellik olan süzmek, inceleyerek bakmakla ilgisi olduğu söylenebilir.

Bu konuyu ifade eden kullanım/yapılarda *et-*, *ol-* yardımcı eylemlerinin yanı sıra *tasla-*, *sat-* ve *sıyirt-/sıyirttir-* eylemleri de kullanılmıştır. Özellikle *tasla-* "kendinde olmayan bir özelliği varmış gibi göstermek; geçinmek, satmak" anlamıyla kıymetlidir. *Derleme Sözlüğü*'nde *benbenlik taslamak*, *ağalık taslamak* gibi örneklerine rastlandığı gibi tek başına *taslamak* da "gösteriş yapmak" anlamıyla yer almaktadır. Bunun yanında *caga satmak*, *ulvan satmak*, *cay satmak*, *porum satmak*, *abarot satmak* gibi örneklerde karşılaştığımız *sat-* yardımcı eylemi de "taslamak" anlamıyla karşımıza çıkmaktadır. Zira psikolojide de narsistik kişilikte olan insanların aslında kendilerini gerçekte olmayan, kendi kafalarında tasarladıkları bir benlikte gördükleri söylenir. Karşılığı bulunmadığı hâlde kendilerini diğer insanlardan büyük ve üstün gördükleri ifade edilir. Gerçeklikle bağlantılarının bu anlamda kopuk olması ile kullanılan eylemler arasında tam bir koşutluk bulunmaktadır. *Sıyirt-* eylemi *cap sıyirtmek* ve *zahma sıyirtmek* örneklerinde, *sıyirttir-* eylemi ise sadece *çalım sıyirttirmek* örneğinde görülmektedir.

Kibirle ilgili adlandırmalarda kibirli kişilerin benmerkezci tavrıyla doğru orantılı olarak ben ve benlik kavramlarının da yoğun şekilde kullanıldığı görülmektedir. Ağızlarda "kendini beğenme, kibir" anlamında *benlik*, *benbenlik*, *bencilcilik*, *bennik*; "kibirli, kendini beğenmiş" anlamında *benbenci*, *bencik*, *bengildek*, *benlikci*, *benlikçi*, *benlikli*, *benlukçi*, *bennek*, *bennikci*; "kendini beğenmek" anlamında ise *benbenlik taslamak*, *benlenmek*, *benliklenmek* yapılarının kullanımı dikkati çekmektedir.

Büyüklenenler için *burnu üskek* tabiri kullanılırken alçak gönüllüler için *yalımı alçak*, *goynü alçak*, *yüzü yirde* tabirleri kullanılmıştır.

Kibir, kendini beğenme, büyüklenme vb. anlamları karşılayan yaklaşık 122 eylem, 192 ad/sıfat, 46 kavram adı, 1 zarf ve 17 anlamca kaynaşmış yapı bulunurken alçak gönüllülük kavramını karşılayan 3 eylem, 7 ad/sıfat, 4 kavram adı, 15 anlamca kaynaşmış yapı ve 4 adet tabir kullanıldığı belirlenmiştir. Alçak gönüllülüğü karşılayan sözcüklerin kibri karşılayan sözcüklere nazaran sayıca çok az olduğu görülmektedir.

Çalışmada ele alınan söz varlığı içinde bazı sözcüklerin sadece kadınlar veya sadece erkekler için kullanıldığı tespit edilmiştir. Kadınlar için kullanılanlar şunlardır: *alaylı* (bilgiç kadın), *ekemiş*

(bilgiç kadın), *fanni* (kendini beğenen kadın), *komsa* (bilgiçlik taslayan kadın), *zileper* (şımarık (kadın için)), *arvatlanmak* (kadın kendinden bahsetmek, öğünmek). Erkekler için kullanıldığı düşünülenler ise şu şekilde sıralanabilir: *eyhti* (bencil, görgüsüz, kimseye iyiliği dokunmayan adam), *gümülcü* (bencil adam), *hodul (I)* (her işe burnunu sokan adam), *kakanuz* (kendisinden bir şey alınamayan adam, bencil). Erkekler için kullanılanların sonuna parantez içinde eklenen *adam* sözcüğünün “insan” anlamını taşıma ihtimali de bulunmaktadır. Ancak *Derleme Sözlüğü*’nde cinsiyet bildirmeyen kullanımlarda genellikle *kimse* sözcüğü tercih edildiği için *adam* sözcüğünün erkekleri belirtme ihtimalinin daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

KISALTMALAR

AA: Adıyaman İli ve Yöresi Ağızlarından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar: Fiil

AGA: Ankara Gündül Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar

AKA/1: Aksaray Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar -1

AKA/2: Aksaray Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar -2

AKA/3: Aksaray Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar -3

ÇA: Çavdır Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar

EBA/2: Derleme Sözlüğüne Katkılar (Emirdağ/Burunarkaç Köyü) II

GA: Gümüşhane İli ve Yöresi Ağızlarından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar

GEA: Giresun Eynesil Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar

KMA: Kahramanmaraş Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar -1

ZA: Zara (Sivas) Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar II

KAYNAKÇA

- Açık, Nilgün (2020). “Nâbî’nin Hayriyye’sinin Eğitsel Yönü”. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (2): 159-169.
- Aka, Muharrem (2024). “Kibrin Psikolojisi”. *Harran İlahiyat Dergisi*, 51: 107-128.
- Akbalık, Esra (2013). “Yunus Emre’nin Şiirlerinde ‘Gönül’ İmgesi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (26): 20-28.
- Aksoy, Ömer Asım (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Arat, Reşit Rahmeti (2006). *Atebetü’l-Hakayık*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arslan, Hammet (2019). “Mâturîdî’nin Kitâbü’t-Tevhid İsimli Eserinde Budizm’e Atıflar: Sümeniyye Örneği”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8 (4): 3353-3371.
- Ayverdi İlhan (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük (Kubbealtı Lugatı) 1-3*. İstanbul: Mas Matbaacılık.
- Bayram, Hanife, Hasan Yerkazan (2024). “Hadislerde Kibir”. *Sosyal Bilimler Araştırmaları -2-*. (2. Baskı). (Ed. Doç. Dr. Hasan Yerkazan). Amasya: Amasya Üniversitesi Yayınları.
- Boz. Erdoğan (2017). *Yunus Emre Risâletü’n-Nushiiyye Öğüt Kitabı (Fatih Nüshası)*. (2. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bulut, Serdar (2017). “Gümüşhane İli ve Yöresi Ağızlarından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar”. *Karadeniz Araştırmaları*, XV/57: 171-190.
- Cin, Recai (1971). *Kavramlar Dizini I-II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Çağrı, Mustafa (2007). "Övünme". *TDV İslam Ansiklopedisi*. (34: 103-104). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çağrı, Mustafa (2011). "Tevazu". *TDV İslam Ansiklopedisi*. (40: 583-585). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çağrı, Mustafa (2012). "Ucb". *TDV İslam Ansiklopedisi*. (42: 36-37). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çağrı, Mustafa (2022). "Kibir". *TDV İslam Ansiklopedisi*. (25: 561-562). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çifci, Musa, Önder Sezer (2018). "Derleme Sözlüğüne Katkılar (Emirdağ/Burunarkaç Köyü) II". *Journal of Turkish Studies Language/Literature*, 13/28: 241-264.
- Çiftci, Ahmet (2007). *Budist Kutsal Metinlerinden "The Questions of King Milinda"ya Göre Budizm'in Temel Nitelikleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Derleme Sözlüğü I-VI* (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doğan, Muammer (2009). "Aksaray Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar -1". *Journal of Turkish Studies*, 4/4: 236-249.
- Doğan, Muammer (2010). "Aksaray Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar -2". *Journal of Turkish Studies*, 5/1: 294-312.
- Doğan, Muammer (2012). "Aksaray Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar -3". *Diyalektolog - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4: 9-21.
- Efe, Kürşat (2020). "Ankara Gündül Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar". *Sosyal Bilimler Dergisi*, 49: 786-827.
- Güngör, Muhammed (2014). "Hristiyanlıkta Yedi Ölümcül Günah". *Dini Araştırmalar*, 17 (45): 36-59.
- Güven, Ömer (2021). "Zara (Sivas) Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar II". *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 5: 299-315.
- Hengirmen, Mehmet (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınevi. <https://sozluk.gov.tr/> (erişim 15.12.2024)
- İmer, Kâmile vd. (2019). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Kanar, Mehmet (2012). *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kasapoğlu, Abdurrahman (2009). "İnkarcıların Bir Karakter Özelliği Olarak Şımarıklık". *Hikmet Yurdu*, 3: 181-206.
- Kiriş Yılmaz, Nurten (2021). "Yunus Emre'nin "Kibir Destanı'ndan Hareketle Günümüz Felsefe Alanına Bir Bakış". *Tabula Rasa: Felsefe ve Teoloji*, (37): 24-39.
- Kocagöz Uzun, Sadet (2019). *Narsisizm ve Dindarlık İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Önler, Zafer (1999). "Kutadgu Bilig'de Yer Alan Deyimler". *Türk Dilleri Araştırmaları*, 9: 119-186.
- Özçelik, Sadettin (2005). *Dede Korkut Araştırmalar, Notlar/Dizin/Metin*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özkan, Hakan (2022). "Şeytanı Nankörlüğe Götüren Tavır Olarak Kibir-İtaat İlişkisi", *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12 (2): 813-828.

- Özkan, Sevim (2023). *Duygusal Zekâ ve Narsisizm Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- Sümer, Necati (2016). "Katolik Mezhebinde Yedi Ölümcül Günah Problemi". *Journal of Turkish Studies*, 11/5: 481-498.
- Tarama Sözlüğü I-VIII* (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Telli, Burak, Türker Barış Bulduk (2019). "Adıyaman İli ve Yöresi Ağızlarından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar: Fiil". *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, 10: 98-115.
- Telli, Burak, Büşranur Aslan (2023). "Kahramanmaraş Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar -1". *Edebî Eleştiri Dergisi*, 7 (2): 578-591.
- Tokat, Feyza (2014). "Çavdır Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar", *Teke Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3/1: 153-166.
- Tokyürek, Hacer (2013). "Eski Uygur Türkçesinde "Könül" Sözü". *Bilig*, 66: 247-272.
- Topal, Erol (2018). "Giresun Eynesil Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar". *Karadeniz Araştırmaları*, XV/59: 291-296.
- Yılmaz, Hasan (2020). "Empati ile Narsizm Arasındaki İlişkide Bencilliğin Aracı Rolü". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48: 37-60.

BATI

EDEBİYATINDA AKIMLAR

editör
OKTAY YİVLİ

HATİCE FIRAT
YASEMİN MUMCU
OKTAY YİVLİ
OĞUZHAN KARABURGU
BERNA AKYÜZ SİZGEN
NİLÜFER İLHAN

ÜMMÜHAN TOPÇU
SEFA YÜCE
HANİFİ ASLAN
METİN AKYÜZ
MEHMET SÜMER
YAKUP ÖZTÜRK

Günce Yayınları

Prof. Dr. Önder Göçgün

TİYATRO DENEN HAYAT SAHNESİ

Günce Yayınları

PROF. DR. ÖNDER GÖÇGÜN

Türk Tasavvuf Şiiri

AÇIKLAMALI VE YORUMLU ÖRNEKLERLE

Günce Yayınları

MODERN TÜRK EDEBİYATI

editör
OKTAY YİVLİ

MUHARREM DAYANÇ
OKTAY YİVLİ
MACİT BALIK
MAHMUT BABACAN
SEVİM ŞERMET

YASEMİN MUMCU
BEDİA KOÇAKOĞLU
NİLÜFER İLHAN
MAKSUT YİĞİTBAŞ
SELAMİ ALAN

Günce Yayınları